

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Навчально-науковий інститут філології
кафедра германської філології та перекладу

**СПОСОБИ ПЕРЕКЛАДУ СКЛАДНИХ СЛІВ З НІМЕЦЬКОЇ МОВИ
УКРАЇНСЬКОЮ (НА МАТЕРІАЛІ НОВЕЛИ ФРАНЦА КАФКИ „DIE
VERWANDLUNG“ ТА ДВОХ ЙОГО ПЕРЕКЛАДІВ:
ЄВГЕНА ПОПОВИЧА «ПЕРЕВТІЛЕННЯ» ТА ІВАНА КОШЕЛІВЦЯ
«ПЕРЕТВОРЕННЯ»**

Кваліфікаційна робота

освітнього ступеня «бакалавр»

студентки 4-го курсу

освітньої програми

«Переклад з німецької та англійської мов»,

спеціальність – 035.043 «Германські мови та

літератури (переклад включно), перша – німецька»

Дар'я Ігорівна ХАЦЕНЮК

Науковий керівник:

к.філол.н., доц. Олександр СТАСЮК

«Допущено до захисту»

Протокол засідання

кафедри германської філології та перекладу

протокол № 12 від «11» серпня 2024 року

завідувач кафедри Сот

к.філол.н., доц. Олександр СТАСЮК

КИЇВ

2024

АНОТАЦІЯ

Роботу присвячено дослідженню способів перекладу німецьких складних слів українською мовою. Проведення дослідження вмотивоване обмеженістю праць щодо перекладу німецьких композитів українською у літературних творах та необхідністю визначення закономірностей перекладацьких трансформацій у художніх текстах. Дослідження виконане на матеріалі композитів, вилучених з новели Франца Кафки «Die Verwandlung». Корпус композитів налічує 235 одиниць. Теоретичною базою слугували праці мовознавців в галузі німецького словотвору та композиції. У першому розділі роботи узагальнено особливості словоскладання та його результату – складного слова, визначено поняття цих лінгвістичних дефініцій, виокремлено традиційні класифікації німецьких композитів та розкрито причині їхньої поширеності у сучасній німецькій мові. У другому розділі висвітлено труднощі перекладу німецьких композитів та основні шляхи їхнього подолання. Визначено структурні особливості складних слів дослідницького корпусу за кількістю твірних основ, належністю до певної частини мови та за формою з'єднання компонентів. Досліджено способи перекладу німецьких складних слів українською на прикладі перекладів першотвору, виконаних Є. Поповичем «Перевтілення» та

І. Кошелівцем «Перетворення». Проведене дослідження показало, що провідним способом перекладу композитів є аналогія – переклад за допомогою простого або складного слова чи словосполучення. Поширеними виявилися також граматична заміна частини мови, модуляція, вилучення та додавання слова, описовий переклад, калькування. Найменш розповсюдженими виявилися антономічний переклад, цілісне перетворення та транслітерування. На підставі проведеного порівняльного аналізу способів перекладу, уживаних Є. Поповичем та І. Кошелівцем доведено, що вибір способу перекладу є унікальним рішенням перекладача.

Ключові слова: словоскладання, композит, аналог, спосіб перекладу, класифікація, додавання, вилучення, антономічний переклад.

SUMMARY

The thesis deals with the study of the translation methods of German compounds into Ukrainian language. The study is driven by the limited number of works on the translation of German compounds into Ukrainian in literary works and the need to identify certain patterns of translation transformations in literary texts. The research is based on compounds taken from Franz Kafka's short story "Die Verwandlung". The compound case comprises 235 units. The theoretical basis consists of linguists' works in the field of German word formation and composition. The first chapter of the thesis summarises the features of word formation and its result, a compound word, defines their linguistic definitions, identifies traditional classifications of German composites and reveals the reasons for their prevalence in the modern German language. The second chapter highlights the difficulties of translating German compounds and the main ways to overcome them. The structural features of compound words in the research corpus are determined by the number of constituent bases, belonging to a certain word class and the form of connection of components. The article investigates the ways of translating German compound words into Ukrainian on the example of translations of the original work by E. Popovych «Перевтілення» and I. Koshelivets «Перетворення». The study showed that the leading way to translate composites is through an analogue, namely a simple or compound word or phrase. Morphological replacement, modulation, omission and addition, descriptive translation, and calqued translation are also common. Antonymic translation, holistic transformation and transliteration are the least represented. Based on a comparative analysis of the translation methods used by E. Popovych and I. Koshelivets, it is proved that the choice of translation method is a unique decision of the translator.

Key words: word composition, compound, analogue, translation method, classification, addition, omission, antonymic translation.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. СЛОВОСКЛАДАННЯ В СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ.....	12
1.1. Словоскладання як один з основних способів словотвору сучасної німецької мови.....	12
1.1.1. Словоскладання в лінгвістичних дослідженнях	12
1.1.2. Причини поширення словоскладання як словотвірної моделі	14
у сучасній німецькій мові.....	14
1.2. Складне слово та його ознаки.....	16
1.3. Класифікація складних слів сучасної німецької мови.	21
1.3.1. Принципи класифікації складних слів сучасної німецької мови	21
1.3.2. Структурно-генетична класифікація складних слів.....	22
1.3.2.1. Структурно-генетичні принципи як основа для класифікації ...	22
складних слів.....	22
1.3.2.2. Сполучувальні елементи в складних словах.....	23
1.3.3. Семантико-синтаксична класифікація складних слів	25
1.3.3.1. Детермінативні складні слова	25
1.3.3.2. Копулятивні складні слова	28
1.3.3.3. Словозсуви	29
1.3.3.4. Зрощення	30
1.3.4. Морфологічна класифікація складних слів.....	30
1.3.4.1. Типи складних слів за належністю до частин мови.....	30
1.3.4.2. Складні іменники у словниковому складі німецької мови	31
1.3.4.3. Складні прикметники у словниковому складі німецької мови..	33
1.3.4.4. Складні дієслова у словниковому складі німецької мови.....	33
Висновки до розділу 1	34
РОЗДІЛ 2. ВІДТВОРЕННЯ СКЛАДНИХ СЛІВ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ З НІМЕЦЬКОЇ МОВИ УКРАЇНСЬКОЮ НОВЕЛИ ФРАНЦА КАФКИ.....	36
«DIE VERWANDLUNG».....	36

2.1. Труднощі перекладу складних слів німецької мови українською та шляхи їхнього подолання.....	36
2.2. Словотвірна структура складних слів у новелі Франца Кафки	41
«Die Verwandlung»	41
2.2.1. Аналіз дослідницького корпусу складних слів за кількістю твірних основ.....	41
2.2.2. Аналіз дослідницького корпусу складних слів за належністю до частин мови	42
2.2.3. Аналіз дослідницького корпусу за формою з'єднання компонентів	43
2.3. Способи перекладу складних слів у новелі Франца Кафки.....	44
«Die Verwandlung» українською.....	44
2.3.1. Способи перекладу складних іменників дослідницького корпусу..	44
2.3.1.1. Граматична заміна слова однієї частини мови на слово іншої частини мови.....	44
2.3.1.2. Переклад за допомогою аналога (наближений переклад).....	50
2.3.1.3. Модуляція (смісловий розвиток або логічний розвиток).....	54
2.3.1.4. Описовий (або пояснювальний) переклад	57
2.3.1.5. Генералізація	57
2.3.1.6. Цілісне перетворення	59
2.3.1.7. Опущення (вилучення) слова	60
2.3.1.8. Калькування (дослівний або буквальний переклад)	63
2.3.1.9. Додавання	63
2.3.1.10. Транслітерування.....	64
2.3.1.11. Антономічний переклад.....	65
2.3.2. Способи перекладу складних прикметників дослідницького корпусу	66
2.3.3. Способи перекладу складних числівників дослідницького корпусу	67
2.3.4. Способи перекладу складних дієслів дослідницького корпусу	68
2.3.5. Способи перекладу складного прислівника та складних дієприслівників / дієприкметників дослідницького корпусу	69

2.4. Порівняльний аналіз способів перекладу складних слів новели Франца Кафки « Die Verwandlung», застосованих перекладачами	71
Євгеном Поповичем та Іваном Кошелівцем	71
Висновки до розділу 2	75
ВИСНОВКИ.....	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	83
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ	89
ZUSAMMENFASSUNG.....	90
ДОДАТКИ.....	94
Додаток А.....	94

ВСТУП

Продуктивні механізми словотворення у будь-якій мові світу безперервно надають багатий матеріал для дослідження. Це пояснюється тим, що процес словотворення як одного зі шляхів розвитку та поповнення словникового складу є однією з ознак безупинного розвитку мови та її удосконалення. У процесі функціонування мови зникають одні слова та з'являються інші, адже в мові відображені події, що відбуваються, та еволюція людства.

Основним масивом будь-якої мови є слова, зокрема і складні. Вивчення складних слів німецької мови має давню традицію. Постійний інтерес до цього питання пов'язаний з тим, що словоскладання, яке полягає в утворенні складних слів шляхом з'єднання двох або більше основ, коренів чи цілих слів в одну лексичну одиницю є найпродуктивнішим і найпоширенішим видом словотворення у німецькій мові. Саме завдяки словоскладанню значною мірою збагачується та вдосконалюється її лексичний склад. Це явище притаманне німецькій мові, сприяючи особливому багатству її словникового складу порівняно з багатьма іншими мовами.

Словоскладання досягло значного розвитку саме на сучасному етапі, коли, по-перше, швидкими темпами з'являються складні поняття у різних сферах людського спілкування, зокрема в соціально-економічному, науково-технічному й політичному житті; по-друге, спостерігається глобальна тенденція мов до економії лексичного матеріалу.

Безупинний розвиток німецької мови та поповнення її словникового складу шляхом словоскладання, становлення словотворення як самостійної галузі лінгвістичних досліджень, надзвичайне поширення та зростання активності словоскладання як невичерпного джерела збагачення лексичного запасу сучасної німецької мови зумовлюють **актуальність** дослідження.

Проблеми перекладу німецьких складних слів українською перебувають у колі наукових інтересів таких мовознавців, як Н. Башук, О. Білецька, Л. Кожедуб, Н. Лепухова, Л. Рись. Попри широкі дослідження цієї проблематики, спеціальні розвідки, присвячені перекладу німецьких складних слів українською у літературних творах є обмеженими.

Необхідність виявлення закономірностей перекладу німецьких композитів українською мовою також зумовлюють **актуальність** нашого дослідження. Крім того, актуальність визначається потребою в поглибленні та розширенні знань у галузі німецького словотвору, зокрема, композиції.

У цій роботі будуть розглянуті складні слова як складова частина словотвірної системи сучасної німецької мови, причини їхньої поширеності, класифікації складних слів, а також структурні особливості та способи перекладу складних слів з німецької мови українською.

Об'єктом дослідження є складні слова (композити) в німецькій мові та їхні відповідники в перекладах українською мовою.

Предметом дослідження є способи перекладу складних слів з німецької мови українською.

Метою дослідження є виявлення структурних особливостей складних слів у новелі Франца Кафки *Die Verwandlung* та з'ясування способів їхнього перекладу при відтворенні українською мовою.

Виходячи з предмета та мети дослідження, необхідно вирішити такі **завдання**:

1. Здійснити огляд теоретичних досліджень, присвячених проблемі словоскладання та складних слів в сучасній німецькій мові;
2. Розкрити причини надзвичайної поширеності словоскладання як словотвірної моделі сучасної німецької мови;
3. Порівняти наявні класифікації складних слів в німецькій мові;
4. Укласти корпус складних слів, які зустрічаються в новелі Франца Кафки *Die Verwandlung*;
5. Виявити специфіку труднощів перекладу німецьких складних слів

українською.

6. Встановити структурні особливості зазначених складних слів та їхню належність до окремих частин мови, наявність сполучувальних елементів та кількість основ, з яких вони утворені;

7. Проаналізувати використання перекладацьких трансформацій під час перекладу складних слів.

8. Виявити вживані способи перекладу складних слів з німецької мови українською на матеріалі новели Франца Кафки *Die Verwandlung* та двох його перекладів.

Матеріалом дослідження слугували німецькі складні слова, вилучені методом суцільної вибірки з новели Франца Кафки «Die Verwandlung» та двох його перекладів: Євгена Поповича «Перевтілення» та Івана Кошелівця «Перетворення». Корпус аналізованих одиниць налічує 235 складних слова німецькою мовою.

Для досягнення поставленої мети та розв'язання завдань застосовуються такі загальнонаукові та лінгвістичні **методи**:

- метод *суцільної вибірки* сприяв складанню корпусу складних слів німецькою мовою та їхніх перекладів українською;
- *метод кількісного аналізу* мовних одиниць уможливив здійснення кількісних підрахунків та об'єктивність опрацювання фактичного матеріалу;
- *компонентний аналіз* застосований для визначення наявності сполучувальних елементів в структурі складних слів;
- *синтез* уможливив отримання результатів проведених вітчизняними та зарубіжними мовознавцями досліджень;
- *описовий* метод застосований для опису способів перекладу німецьких складних слів українською;
- *зіставний* метод застосований для порівняння частотності вживання кожного способу перекладу складних слів, а також для порівняння способів перекладу, уживаних Євгеном Поповичем та Іваном Кошелівцем.

Теоретичне значення роботи полягає у виявленні способів перекладу складних слів (комполітів) з німецької мови українською на основі аналізу тексту художнього твору. Опрацьований матеріал є внеском у розвиток мовознавчої науки щодо розробки проблеми «подолання труднощів перекладу німецьких складних слів українською».

Практичне значення результатів дослідження полягає в можливості їхнього застосування фахівцями в перекладацькій діяльності, а також використання на заняттях з практичної граматики німецької мови, лексикології, історії німецької мови, теорії та практики перекладу.

Структура роботи визначається метою й завданнями дослідження та містить вступ, перший та другий розділи, висновки, додатки, список використаних джерел та список джерел ілюстративного матеріалу.

У **вступі** обґрунтовано актуальність дослідження, визначено його об'єкт, предмет, мету й зміст поставлених завдань, методи, що застосовуються задля розв'язання цих завдань, розкрито теоретичну значущість, а також практичну цінність результатів дослідження.

У **першому розділі** – «Словоскладання в сучасній німецькій мові» – викладено теоретичні положення щодо процесу словоскладання та складного слова як його результату в сучасній лінгвістиці, наведено тлумачення понять «словоскладання» та «комполіт», розкрито причини надзвичайного поширення словоскладання у системі словотворення сучасної німецької мови, наведено диференційні ознаки складних слів, простих груп слів та інших типів номінативних одиниць, наведено класифікацію складних слів за структурно-генетичним, морфологічним типом та типом синтаксично-семантичного зв'язку між їхніми компонентами.

У **другому розділі** – «Відтворення складних слів при перекладі з німецької мови українською новели Франца Кафки «Die Verwandlung»» розглядаються труднощі, що виникають під час перекладу німецьких складних слів українською та шляхи їхнього подолання, досліджуються структурні особливості складних слів у новелі Франца Кафки, з'ясовуються

способи перекладу складних іменників, складних прикметників, складних дієслів, складних числівників, складних дієприкметників та дієприслівників, складного прислівника з німецької мови українською, здійснений порівняльний аналіз способів перекладу, застосованих Євгеном Поповичем та Іваном Кошелівцем.

У **висновках** узагальнено теоретичний матеріал та результати виконаного дослідження стосовно визначення способів перекладу складних слів, наводяться підсумкові дані щодо проведеної роботи.

Список використаної літератури налічує 49 найменувань праць вітчизняних та зарубіжних авторів, включаючи довідкову літературу, зокрема 11 – іноземними мовами. Список ілюстративного матеріалу містить 4 позиції.

Додатки вміщують таблицю, що відображає перелік складних слів, вилучених методом суцільної вибірки з новели Франца Кафки «Die Verwandlung» та двох його перекладів: Євгена Поповича «Перевтілення» та Івана Кошелівця «Перетворення».

РОЗДІЛ 1. СЛОВОСКЛАДАННЯ В СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

1.1. Словоскладання як один з основних способів словотвору сучасної німецької мови

1.1.1. Словоскладання в лінгвістичних дослідженнях

Надзвичайно продуктивним способом поповнення словникового складу мови вважається словотворення. Німецька мова має широкий спектр способів словотвору. Завдяки великій кількості словотвірних частин зростає можливість створення нових слів та їх структурна і смислова варіативність [14, с. 95].

Одним з основних способів утворення нових слів у німецькій мові є словоскладання або композиція. Словоскладання як вид словотвору мав велике значення для усіх ранніх періодів розвитку німецької мови. Також цей вид словотвору є важливим й для інших германських мов [35, с. 21].

Словоскладання було предметом дослідження багатьох українських та зарубіжних вчених-мовознавців. Серед наукових доробків, що слугували теоретичною базою кваліфікаційної роботи, виокремлюємо дослідження Г. Пауля, В. Фляйшера, О.О. Селіванової, В.В. Левіцького, Р. Блаєвши, О.М. Білоуса, Б.І. Гінкі, В.І. Кульчицького, В.А. Карпюк, С.В. Король, О.Д.Огуя, Г.Я. Лавриненко, Н.П. Смоляр, Т. Кана, Е. Доналіс, К. Кессель, С. Райман, В. Кюршнера, Н. Ельзен [45; 40; 27; 16; 17; 35; 3; 41; 14; 9; 13; 24; 15; 28; 29; 42; 37; 42; 44; 39].

Г. Пауль, О.Д. Огуй зазначають, що словоскладання розвинулося із синтаксичного поєднання кількох слів/основ [45, с. 5; 24, с. 204].

Ельке Доналіс вважає словоскладання комбінованим способом утворення слів, оскільки складні слова при словоскладанні утворюються зі слів і конфіксів. Дослідниця підкреслює, що словниковий запас іменників та прикметників сучасної німецької мови розширюється за рахунок словоскладання. З іншого боку, словоскладання дієслів у німецькій мові не таке поширене [37, с. 35-42].

О.О. Селіванова витлумачує словоскладання як «морфологічний спосіб творення композитів (складних слів), який включає складання слів, основокладання та комбінований спосіб (складання з афіксацією)», у результаті якого складне слово набуває цілісного написання, нового граматичного статусу, переважно незалежного від граматичних ознак твірних слів та одного головного наголосу [27, с. 666].

Натомість науковці О.Д. Огуй та О.М. Білоус розуміють під словоскладанням в німецькій мові два поняття: композицію як вид словотвору, а також композит як його результат [24, с. 200; 3, с. 129].

На думку В.В. Левицького словоскладання в німецькій мові – це «творення слів за допомогою сполучення двох і більше самостійних компонентів» [17, с. 194]. В.В. Левицький та Р. Блаєвши вважають словоскладання однією з характерних рис саме німецької мови [17, с. 194; 35, с. 20], підкреслюють його актуальність, адже мова перебуває у стані перманентного розвитку [35, с. 20].

Р. Блаєвши та В.А. Карпюк вважають словоскладання найбільш продуктивною та поширеною моделлю словотвору німецької мови, оскільки вона є економічною. Вона дозволяє виражати цілі синтаксичні конструкції, синонімічно використовуючи морфемні конструкції [35, с. 20]. На думку В.А. Карпюк, композити слугують зручним засобом для передачі складних понять у стислій, компактній формі [9, с. 75].

Надзвичайну важливість словоскладання у німецькій мові В.І. Кульчицький та Я.Д.Ткачук вбачають у необхідності, аби мова задовольняла потреби суспільства у процесі його розвитку. Дослідники підкреслюють популярність та постійне зростання продуктивності словоскладання на сучасному етапі розвитку німецької мови [14, с. 96-97].

У словниках, наприклад у Duden [38], термін «словоскладання» означає «Art und Weise, wie etwas als Ganzes zusammengesetzt ist» («спосіб, за допомогою якого щось складається в єдине ціле» – переклад наш).

Отже, словоскладання (композиція), як вважають вітчизняні та зарубіжні мовознавці, є найпродуктивнішим, найпопулярнішим та найпоширенішим видом словотворення сучасної німецької мови.

1.1.2. Причини поширення словоскладання як словотвірної моделі у сучасній німецькій мові

Словоскладання як один зі способів творення нових слів не є виразно германським явищем і було поширеним у багатьох давніх індоєвропейських мовах. Нині залишається продуктивним способом поповнення словникового складу сучасних слов'янських мов, наприклад української. Однак у германських мовах словоскладання є надзвичайно поширеним мовним явищем [16, с. 379].

Велике поширення словоскладання в німецькій мові В.В. Левицький пояснює наступними причинами:

По-перше, *синтаксичними* – особливостями синтаксичної будови німецького речення. У ранні періоди розвитку німецькій мови були поширені словосполучення з означенням у формі іменника в родовому відмінку перед означеним словом. Така синтаксична конструкція сприяла зближенню сполучень у нову лексичну одиницю і сприйняттю її як єдиного цілого. Підтвердження цього знаходимо у прикладах, а саме: *Königssohn, Blumenkranz*.

Аналогічно розвинулося сполучення прикметник + іменник, яке розуміли як єдине ціле. Коротка невідмінювана форма прикметника у функції означення стояла перед іменником, наслідком чого було утворення нового слова. Наприклад, *ein edel man > Edelmann, Rotwein, Schwarzbrot, Neubauer*.

По-друге, *морфологічна* причина – це наявність в німецькій мові порівняно невеликої кількості словотвірних суфіксів, за допомогою яких можуть утворюватись прикметники. В німецькій мові прикметники об'єднуються з відносно невеликим набором суфіксів, що також обмежує вживання прикметника з іменником.

В українській мові існують такі словотвірні суфікси прикметників: -ш-, -іш-, -к-, -ок-, -ек-, -ав- (-яв-), -уват- (-юват-), -ущ- (-ющ-), -еньк-, -енн-, анн-, -янн-, -есеньк-, -ісіньк-, -юсіньк-, -ин-, -їн-, -ин-, -їн-, -ан-, -ян-, -ен-.

Натомість в німецькій мові наявна лише невелика кількість прикметникових суфіксів, а саме: -ig, -lich, -isch, -bar, -sam, -haft, -en, -ern.

По-третє, лексична причина – дуже обмежена кількість відносних прикметників у німецькій мові, наприклад, на позначення речовини, з якої виготовлений предмет; місця, де розташований предмет, тощо. Це зумовило широке вживання словосполучень іменника в називному + іменник у родовому відмінках, які перетворилися пізніше в складні слова

Наприклад, *der Silberanhänger* – срібний кулон (приклад наш)

die Gartenschaukel – садова гоїдалка (приклад наш)

die Glaswand [49, с. 62] – скляна стіна (переклад наш)

Ще однією причиною, як справедливо зауважує С.В. Король, є спрощення граматичних структур німецької мови, коли зникає потреба узгоджувати граматичні категорії (число, відмінок, відміну) у словосполученнях. Науковця підкреслює, що складне слово заміняє у цьому випадку ціле словосполучення або навіть речення, наприклад, *die Besteuerung der Einkommen regelt* → *das Einkommenssteuergesetz, zum Treibhauseffekt beitragende Gase* → *Treibhausgase* [13, с. 125].

А також, *der Rundhut* → *ein Hut, der runde Form hat* (приклад наш);

Der Spazierstock → *ein Stock mit dem man geht spazieren* (приклад наш).

Серед причин, які зумовлюють велике поширення словоскладання, В.А. Карпюк виокремлює той факт, що складні слова слугують зручним засобом передачі складних понять і термінів у зрозумілій, компактній формі, а семантичні комбінаторні можливості компонентів складних слів, на думку науковиці, є практично необмеженими. Наприклад, *das Terrorismusbekämpfungsgesetz* – *das Gesetz zur Bekämpfung des Terrorismus*,

das Behindertengleichstellungsgesetz – das Gesetz über die Gleichstellung von Menschen mit Behinderungen [9, с. 76].

Велике поширення композитів, зокрема серед термінологічних одиниць А.Л.Міщенко пояснює позамовними факторами. Надзвичайно швидкий розвиток науки і техніки зумовлює постійне виникнення понять, що потребують складних найменувань. Ці найменування повинні бути семантично ємними позначеннями нових об'єктів та водночас простими та зрозумілими для користувачів, не ускладнювати процес комунікації. Саме тому виникає значна кількість багатоконпонентних композитів, а їхніми компонентами все частіше стають аббревіатури та усічення [22, с. 198].

Н.П. Смоляр пояснює поширення складних іменників серед новотворів дією тенденції до вираження будь-якої думки, якою б складною вона не була, в межах одного слова, яке має значно більші змістовні та експресивні можливості, ніж словосполучення [28, с. 21].

Виходячи з вищевикладеного, словоскладання або композиція як найпоширеніший тип словотвору притаманна саме німецькій мові та має за результат складне слово або композит.

1.2. Складне слово та його ознаки

Одним з унікальних явищ німецької мови є наявність складних слів (композитів). Термін «композит» походить від латинського *compositus* – *складний, складений із частин*. Складні слова трапляються у найдавнішій германській мові, писемні пам'ятки якої дійшли до нашого часу, а саме у готській мові [35, с. 21]. З точки зору історії мови складне слово виникло з синтаксичного зв'язку двох слів, які стояли поруч в живій мові і при частій появі осмислювалися як нова лексична одиниця [3, с. 129–130; 41, с. 97]. Причиною, за якою синтаксичний зв'язок перетворився у складне слово Г. Пауль вважає певну ізоляцію зв'язку від своїх елементів. Ізоляція може полягати в тому, що значення зв'язку вже не відповідає тому, яке виникає в результаті з'єднання самих елементів. Зазвичай це є результатом того, що

синтаксичний зв'язок набуває нових моментів у своєму значенні. Але буває і так, що зв'язок зберігає значення елемента, яке воно втратило як просте слово. Другий вид ізоляції полягає в тому, що елемент всередині зв'язку формується інакше, аніж просте слово в результаті розвитку звуку. У більшості випадків, ізоляція починається з диференціації значення. При цьому межа між синтаксичним зв'язком та композицією, як правило, є нечіткою [45, с. 5-6].

Історія вивчення складних слів має багатовікову традицію: від критеріїв їхньої ідентифікації, граматичних характеристик, складу, стилістичної функціональності до дериваційних особливостей. Завдяки копіткій праці мовознавців сучасна лінгвістика спроможна надати визначення складного слова, здатне сформулювати його остаточне розуміння як мовного явища [25, с. 115].

Словник української мови поняття «складне слово» витлумачує як «слово, утворене способом поєднання основ, здебільшого поєднаних сполучним голосним» [32]. У лінгвістичному словнику Британського міжнародного видавництва Routledge «складне слово» визначається як мовний вираз, що складається мінімум з двох вільних морфем або морфемних конструкцій [36, с. 222]. Вільні морфеми, за І. Гавриловою, можуть вживатись у мові самостійно і збігаються з простими словами. Так, слово *Tisch* складається з однієї вільної морфеми [4, с. 286]. За морфемним складом трактують складне слово В. Фляйшер, О.Д. Огуй, К. Кессель, С. Райманн, Г. Ельзен визначаючи його як *морфемну конструкцію*, безпосередні компоненти якої, утворені шляхом бінарної сегментації, можуть виступати також як лексичні або вільні граматичні морфеми/ сполучення морфем [40; 24; 43; 39].

Підкреслюючи той факт, що «компонентом осново- і словоскладання не обов'язково є окреме слово», адже кожен з компонентів може складатися з декількох слів, В.В. Левицький наголошує при цьому на бінарності всього складного слова як лексичного утворення [17, с.194].

При цьому кількість компонентів складного слова в німецькій мові може варіюватись від 2-х до 13-ти [11, с. 37].

Лише поодинокі композити не є бінарними утвореннями. Йдеться здебільшого про багаточленні прикметники, серед яких *schwarz-rot-golden*, *niederländisch-deutsch-slavisch* [38, с. 670].

Компоненти складних слів, за винятком з'єднувального елемента, називають *безпосередніми складовими*. В них практично відсутні обмеження щодо належності до частин мови:

- *Milchtüte, Kellertreppe* (два іменника);
- *hell-gelb* (два прикметника);
- *immerfort* (два прислівника);
- *Kochtopf* (основа дієслова + іменник);
- *Gegenlicht* (прийменник + іменник);
- *Allheilmittel* (займенник + іменник) [43, с.102].

Складне слово синтаксично й семантично відрізняється від простих груп слів: часто, хоча і не обов'язково, складне слово пишеться разом, як одне слово, зазвичай з основним наголосом на перший компонент; композиту притаманний усталений порядок елементів та зміна форми лише основного слова. Сполучення між двома безпосередніми складовими композита можна охарактеризувати спеціальною морфемою-зв'язкою, інтерфіксом [36, с. 222]. В середині композитів не відбувається зміни форм їхніх елементів. Граматику цілої конструкції визначає другий елемент композита [38, с. 672].

Описані вище відмінності В. Фляйшер визначає як *формальні ознаки* розрізнення складного слова та групи слів. При цьому він підкреслює, що формально складне слово відрізняється від вільної синтаксичної групи слів також таким чином:

- У складному слові порядок безпосередніх складових не є взаємозамінним. Складова, яка визначає, стоїть перед тією, яка нею визначена.
- У групі слів послідовність складових часто змінюється без принципової різниці в значенні: *des Dorfes Straße – die Straße des Dorfes*. Натомість у

складному слові це не є можливим: так, між складними словами *Dorfstraße* та *Straßendorf* існує суттєва семантична відмінність.

- Відношення між безпосередніми складовими виражені в групі слів флексією або додатковими елементами, наприклад, прийменниками, а в складному слові – порядком складових частин.

- Внаслідок вищезазначеного утворення складного слова пов'язане зі спрощенням флексії. Змінюється лише друга безпосередня складова; флексія всередині складного слова зникає: *die großen Städte – die Großstädte* [40, с. 55].

За В. Фляйшером, складні слова та групи слів розрізняються також за *семантичними* ознаками [40, с. 56]. Виявлення відношень залежності між безпосередніми складовими складних слів через їхній порядок спочатку залишає широкий простір для семантичних відношень. Іноді припускають, що вони визначаються «фактичним контролем». Цей «контроль матеріалу» на основі знань ґрунтується на конкретних об'єктах, процесах, та ін., позначених текстовими одиницями.

Наше знання речей регулює відносини таким чином, що ми, наприклад, розуміємо складне слово *Aluminiumtopf* фактично як *горщик з алюмінію*, але складне слово *Blumentopf* як *горщик для квітів* [40, с. 57].

Можуть виникати різні ряди аналогії, смислова диференціація яких формально не виражена: *Bratkartoffel* – «смажена картопля», але *Bratpfanne* – «сковорода для смаження».

Семантичні відношення безпосередніх складових слова менш чітко виражаються за допомогою додаткових мовних засобів, ніж у групі слів або реченні, синтактична побудова якого потребує значно більшого обдумування та формулювання.

І навпаки, ця обставина у багатьох випадках ускладнює чітке формулювання змісту композиції еквівалентній групі слів.

Використання словоскладання більш зручне, його можна розглядати як «великий блок», де групу слів потрібно викладати як окремі цеглинки. Таким

чином, словоскладання є «більш економічним», «раціональним» навіть там, де немає або майже немає різниці між групою слів за зовнішнім обсягом [40, с. 58].

Критеріями розмежування складних слів від інших типів номінативних одиниць, за О.О. Селівановою є такі [27, с. 257]:

По-перше, *денотативний*: складне слово як група компонентів, слів, позначає єдине поняття;

По-друге, *семантичний*, найбільш поширений у композитології – науці про складне слово: лексичне значення композита не є просто сумою значень його компонентів, а визначається складними відношеннями між ними;

Третій критерій визначений *синтаксичною цілісністю*, яку трактують як вилучення синтаксичних відношень між компонентами та їхніх граматичних показників.

Четвертий критерій полягає у *граматичній цілісності* або *лексико-граматичної єдності* складного слова: його оформленості як однієї частини мови, наявності однієї синтаксичної функції, одного наголосу, єдиного написання.

Виходячи з вищевикладеного та враховуючи те, що поняття складного слова дослідники витлумачують та уточнюють, ґрунтуючись на різних принципах, нам здається переконливим визначення складного слова, представленого Н.П. Смоляр. Отже, складне слово або композит розглядаємо як лексичне утворення, що є семантичною й формальною єдністю внаслідок об'єднання двох слів, основ чи коренів, які вступають у семантико-синтаксичні зв'язки.

1.3. Класифікація складних слів сучасної німецької мови.

1.3.1. Принципи класифікації складних слів сучасної німецької

МОВИ

Основи сучасної класифікації складних слів були закладені у роботах таких відомих німецьких науковців, як Я. Грімм та Г. Пауль. У класифікації Я. Грімма домінують історико-генетичні або історико-етимологічні принципи. Натомість Г. Пауль класифікував складні слова, виходячи з логічних зв'язків між їхніми компонентами.

Класифікації, що згадані вище, були послідовно доповнені сучасними зарубіжними та вітчизняними мовознавцями. Складні слова сучасної німецької мови традиційно розподіляють за такими принципами:

По-перше, за формою з'єднання компонентів, структурою складного слова виокремлюють *структурно-генетичну* класифікацію. Вона базується на походженні моделей складного слова та на структурі його компонентів – наявності або відсутності сполучувального елемента.

По-друге, виходячи з семантичних та синтаксичних відношень між компонентами складного слова виокремлюють *семантико-синтаксичну* класифікацію.

По-третє, залежно від належності складного слова до тієї чи іншої частини мови, тобто від структурно-морфологічних особливостей складного слова виокремлюють *морфологічну* класифікацію.

Слід зазначити, що традиційні класифікації можуть іноді поєднуватись між собою, хоча й не збігаються повністю. Тому задля ґрунтовного визначення складного слова слід враховувати всі типи класифікації.

Отже, у зв'язку зі структурною та семантичною різноманітністю складних слів мовознавцями-германістами розроблені різні типи їхньої класифікації, що базуються на різних критеріях. Розглянемо детальніше кожний тип вищезгаданих класифікацій.

1.3.2. Структурно-генетична класифікація складних слів.

1.3.2.1. Структурно-генетичні принципи як основа для класифікації складних слів

Структурно-генетичні принципи було покладено в основу класифікації складних слів Я. Гріммом, який стояв біля витоків розвитку теорії словоскладання [9, с. 76].

Українські мовознавці В.В. Левицький, О.М. Білоус, Б.І. Гінка, Н.П. Смоляр, В.І. Кульчицький, І.М. Гаврилова також проводять класифікацію композитів німецької мови виходячи з їхньої структури та за формою з'єднання компонентів [17; 3; 41; 29; 14; 4].

Науковці розрізняють *повноскладні* (*echte, eigentliche*) або *справжні* композити та *неповноскладні* (*unechte, uneigentliche*) або *несправжні* композити. До повноскладних належать композити, що утворені безпосередньо з основ слів та не мають сполучувальних елементів (або інтерфіксів). Натомість у неповноскладних композитів компоненти поєднані між собою за допомогою сполучувальних елементів.

Я. Грімм та Г. Пауль розрізняли *старі* типи складних слів, які походять від індогерманської основної мови, утворені шляхом приєднання окремих основ одна до одної без флексації, та більш пізні, *нові*, що виникли в ході розвитку окремих мов, у яких спостерігаються зміни закінчень при відмінюванні. Старі форми складних слів німецькі науковці назвали *справжніми* складними словами, а нові – *несправжніми* [36, с. 221; 45, с. 6].

Складні слова, перший структурний компонент яких має форму основи, розглядаються науковцями також за іншою назвою – *власне складні слова* [29, с. 4].

У межах структурно-генетичної класифікації О.М. Білоус та Б.І. Гінка виокремлюють *звуконаслідування* або *редуплікацію* як спосіб утворення складних слів. Існує група з'єднаних пар слів, що утворені за особливими законами ритму, які є складними словами [3, с. 133; 41, с. 100–101].

Редуплікативні складні слова В.А.Карпюк та Г. Ельзен також відносять до структури, типової для словоскладання. Це пояснюється тим, що вони утворені з двох елементів, які повторюються, іноді з незначними змінами, повним або частковим подвоєнням [9, с. 78; 39, с. 7].

Е. Доналіс вважає редуплікацію, або ітерацію (від лат. *iterare* – повторювати, робити вдруге) малопродуктивним способом словотвору в німецькій мові. Вона зазначає, що здебільшого здійснюється зміна голосної, відносно часто «і» на «а» та навпаки *Mischmasch* (від *mischen*), *Wirrwarr* (від *wirr*). Повторення / редуплікати науковиця називає ехо-словами (*Echowörter*), в яких завжди є щось невимушене/випадкове [37, с. 68].

1.3.2.2. Сполучувальні елементи в складних словах

У сучасній німецькій мові набули великого поширення такі з'єднувальні елементи (нім. *Fugenelemente*, *Bindeelemente*, *Fugenzeichen*, *Verbindungselemente*): *-er-*, *-e*, *-ens*, *-(e)s*, *-(e)n*. За В. Фляйшером особливим типом з'єднувальних елементів виступають *-o* та *-i*: вони вживаються лише у поєднанні зі словами іншомовного походження [40, с. 130].

В.В. Левицький визначає сполучувальні елементи морфемами [17, с. 198], натомість Т. Кана, К. Кессель, С. Райманн вважають, що вони не є морфемами [42, с. 30–32; 43, с.103].

О.М. Білоус, В.І. Гінка та Т. Кана визначають функціональну нейтральність сполучувальних елементів для значення композиту: самі по собі з'єднувальні елементи не несуть ніякого смислу в складному слові [3, с. 132; 41, с. 99; 42, с. 30-32]. Але в деяких випадках вони слугують для розрізнення смислу складного слова:

Landmann (Bauer) – Landsmann (Heimatgenosse);

Wassernot (Mangel) – Wassersnot (Überschwemmung) [3, с. 32; 41, с. 99].

Сполучувальний елемент виконує подвійну функцію, а саме:

- полегшує артикуляцію композита;
- позначає межі з'єднання елементів композиту [3, с. 132; 41, с. 99].

Майже завжди з'єднувальні елементи належать до першої частини складного слова. Чітких правил щодо використання сполучувальних елементів не існує, вони можуть вживатися по-різному залежно від регіону [42, с. 30-32].

У німецькій мові переважає з'єднання компонентів складного слова без сполучувальних елементів: 2/3 усіх складних слів реалізується без з'єднувального елемента [42, с. 30-32]. При цьому О.М. Білоус та Б.І. Гінка підкреслюють, що останнім часом у німецькій мові спостерігається збільшення кількості композитів зі сполучними елементами [3, с. 132; 41, с. 99].

Останнім часом у німецькій мові частіше з'являється міжнародний сполучувальний елемент *-o*, який стає все більш продуктивним: (*Chemoplastik, Elektroenergie*) [3, с. 132].

З'єднувальний елемент *-i* існує сьогодні лише удвох словах : *Nachtigal* та *Bräutigam* (з елементами *-gal* та *-gam*, які не є вже вільними морфемами) [3, с. 131].

Більшість сполучувальних елементів зустрічаються у субстантивних складних словах, трохи менше – в ад'єктивних і адвербіальних. У дієслівних складних словах вони не зустрічаються.

З'єднувальні елементи *відсутні*:

1. після прикметників: *altbürgermusten, rotkeppchen, rundfunk*;
2. після похідних із закінченням *-er-* (віддієслівні назви професій та іменники на позначення роду занять, діяльності): *Lehrerzimmer, Rednerpult*.

З'єднувальні елементи *найчастіше відсутні*:

1. після дієслова, де випадає інфінітивне закінчення *-en-* : (*Schreibmaschine, Schreibfaul*);

2. після дієслів, основа яких закінчується на *-b-, -g-, -d-*.

Тут вживається сполучувальний елемент *-e-*:

(*Bindemittel, Zeigefinger, але Reibeisen*);

3. У 2/3 композитів не вживається сполучувальний елемент після

іменників *Buchbinder, Bahnfahrkarte* [42, с. 30-32].

1.3.3. Семантико-синтаксична класифікація складних слів

1.3.3.1. Детермінативні складні слова

Виходячи з семантичних та синтаксичних відношень між компонентами складного слова традиційним в лінгвістичній літературі є поділ складних слів на детермінативні та копулятивні [3; 9; 13; 17; 22; 24; 29; 37; 39; 40; 41; 42; 43; 44; 45].

Г. Пауль, виходячи з логічних зв'язків між компонентами складних слів та частково слідуючи індійським граматикам, класифікував складні іменники, виокремлюючи детермінативні, копулятивні складні слова, посесивні (бахуврихи) та імперативні назви [45, с. 6-43].

Детермінативні складні слова (нім. *Determinativkomposita*) є найбільшою й найпродуктивнішою групою складних слів. Вони є складними словами з семантично-гіпотактичними відношеннями між компонентами. У таких складних словах існує відношення підпорядкування: один компонент складного слова визначає інший. Першим компонентом детермінативних складних слів можуть бути різні частини мови: іменники, прикметники, основи дієслів, займенники, числівники, прислівники, прийменники, сполучники, вигуки [3, с. 133; 9, с. 77; 17, с. 196; 41, с. 101; 43, с. 104; 15, с. 171; 37, с. 36; 1, с. 2].

Головними ознаками детермінативних складних слів є такі:

- наявність у їхньому складі **Grundwort** – «основного слова» («визначуваного») або домінантного та підпорядкованого йому «визначального слова» – **Bestimmungswort**. Основне слово завжди знаходиться на останній позиції та визначає частину мови, до якої належить складне слово, а також його рід, якщо складне слово є іменником [42, с. 28; 37, с. 35].

- У детермінативному складному слові семантично домінує другий

елемент із більш загальним значенням [38, с. 672]. Визначальне слово специфікує (доповнює, уточнює, семантично розмежовує) значення основного слова, обмежуючи його [43, с. 104]: *die Pelzmütze – die Mütze aus Pelz* (приклад наш).

- За типом значення детермінативні складні слова є *ендоцентричними*: загальне значення детермінативного складного слова є сумою значень його компонентів [24, с. 201; 43, с. 104; 36, с. 221]. При цьому композит АВ позначає величину, названу в другому компоненті В (діє формула: «АВ=В»). Отже, другий компонент В може замінити складне слово в цілому [44, с. 69-70].

- Детермінативні складні слова можна перетворити на синтаксичну конструкцію, яка складається з простих слів: *Kinderbetreuung – Betreuung der Kinder* [42, с. 28].

- У детермінативних складних словах із підрядним відношенням не можна змінювати порядок їхніх складових без зміни значення.

- Незалежно від кількості компонентів, детермінативні композити мають бінарну структуру. За Е. Доналіс, принцип бінарності, принцип подільності на дві частини / одиниці, застосовується до таких композитів, як *Apfel(1)torte(2)*, а також до таких як *Apfeltortenrezeptbuchverlagsdirektoren(1)tochter (2)*.

Особливим типом атрибутивних складних слів є *посесивні* складні слова (нім. *Posessivkomposita*), які інакше називають *бахувріхами* (нім. *Bahuvrihi*). Найчастіше бахувріхі – це позначення осіб, тварин, рослин. За своєю семантикою вони завжди мають переносне значення [17, с. 197]. За змістом бахувріхі відповідають позначенню належності (одяг, частина тіла) або властивості людини, тварини, рослини, але в результаті метонімічного перенесення слугують найменуванням самої людини, тварини або рослини [1, с. 2]. Цю головну ознаку посесивних складних слів Г. Ельзен розглядає на декількох прикладах. Складне слово *Rotkehlchen*, що у перекладі означає

«вільшанка» або дослівно – «червоне горло». Це птах, який має червоне горло. При цьому вираз описує не тільки горло, а й тварину в цілому.

Наступний приклад *Bleichgesicht*, що означає «блідоллиций» або дослівно «бліде обличчя». Це людина, яка має бліде обличчя. При цьому йдеться не лише про обличчя, а й про людину загалом [39, с. 6-7]. Таким чином бахувріхі, називаючи якусь частину живої істоти, означають цілу істоту, підкреслюючи якусь її характерну ознаку чи особливість [15, с. 171]. Складні слова з переносним значенням називають *екзоцентричними* [17, с. 197]. В. Кюршнер зазначає при цьому, що екзоцентричне складне слово описує не величину, названу у другому його компоненті, а радше явно/експліцитно не згадану величину, яка описується складним словом в цілому [44, с. 69-70]. Е. Доналіс зазначає, що в екзоцентричних складних словах лівими одиницями є іменники, прикметники й дієслова, а правими одиницями – виключно іменники, отже вони завжди є іменниками: *Nashorn*, *Weisdorn*, *Hinkebein*. Науковиця підкреслює, що посесивні складні слова потребують більшого тлумачення, аніж звичайні детермінативні: наприклад, складне слово *Scharlachgesicht* не повідомляє нам, що це – мавпа, адже його дослівний переклад – «червоне обличчя»; а *Plattbauch* (дослівно «пласкій живіт») – це бабка. У кращому випадку сенс можна вгадати або вивести його з контексту. Отже, екзоцентричні складні слова є детермінативними складними словами з повною інтерпретацією [37, с. 60-61].

В. Фляйшер, В.А. Карпюк, К. Кессель, С. Райманн виокремлюють складні слова з *пояснювальною функцією* (нім. *Verdeutlichende Zusammensetzungen*) (*уточнювальні композити*) як окремий випадок детермінативних складних слів. Вони відрізняються тим, що корінь зазвичай є іншомовним словом, яке за змістом пояснюється спорідненим внутрішнім коренем: *Grundprinzip*, *Einzelindividuum*, *Container-Behälter* [9, с. 78; 43, с. 106]. К. Кессель та С. Райманн називають їх «тавтологічними» словоутвореннями, оскільки їх обидві безпосередні складові фактично означають одне й те ж саме.

Г. Ельзен зазначає, що у словниковому запасі німецької мови пояснювальні складні слова зустрічаються не так часто [39, с. 6-7].

Як підтип детермінативних складних слів В.А. Карпюк розглядає досить новий тип словотворення – *фразові композити*, які складаються з першого компонента у формі фрази та другого – основного компонента. Першим компонентом можуть бути номінальні фрази, прикметники, займенники тощо: *Länger- Leben- Diät, Sodom und Gomorra - Gymnasium, Vor- Ort - Verkauf, Vater- und -Sohn-Konflikt* [9, с. 79].

1.3.3.2. Копулятивні складні слова

Копулятивні складні слова (нім. *Kopulativkomposita*) – це складні слова, що складаються з двох або більше компонентів однієї категорії, які перебувають у відношенні сурядності (нім. *Koordination*) [9, с. 77; 43, с. 105; 39, с. 6-7; 37, с. 62].

Головними ознаками копулятивних складних слів є такі:

- їх складові є рівнозначними: семантично еквівалентними і одна не підпорядковується іншій [9, с. 79; 39, с. 6-7];
- як іменники, копулятивні складні слова є доволі рідкісним явищем. Натомість як прикметники та числівники вони широко розповсюджені [42, с. 32].
- всі елементи копулятивного складного слова належать до однієї частини мови [42, с. 32; 39, с. 6-7; 37, с. 62];
- часто елементи копулятивного складного слова лексикалізовані в усталеній послідовності: зазвичай вживають поняття *ein schwarzweißer Film* (чорно-білий фільм), а ні *ein weißschwarzer Film* (біло-чорний) [42, с. 32];
- порядок елементів у копулятивному складному слові теоретично взаємозамінний, і обидві частини однаково описують те, що мається на увазі [42, с. 32; 43, с.105].
- Е. Доналіс зазначає, що копулятивні складні слова не обов'язково

мають бути бінарними. Не бінарні структури можна знайти в основному в назвах кольорів.

1.3.3.3. Словозсуви

Наступним типом складних слів відповідно до семантико-синтаксичної класифікації науковці вважають *зсуви* (нім. *Zusammenrückungen*).

За В. Фляйшером, В.В. Левицьким, Н.П. Башук, Г.Я. Лавриненко *зсуви* – це складні слова, що виникли зі словосполучень (прислівників і прийменників, які часто стоять поруч у контексті речення), груп слів, що складаються з прийменника та іменника в усталеній флективній формі, або цілих речень (як правило – імперативних), зберігаючи порядок слів та їхні флексії: *Taugenichts, Rührmichnichtan, Einmaleins, Vergissmeinnicht*. Але на відміну від словосполучень, за Н.П. Смоляр, *зсуви* об'єднані одним наголосом та мають єдину слотовірну основу [29, с. 5].

О.М. Білоус та Б.І. Гінка розглядають *зсуви* як синтаксично застигли складні слова [3, с. 101; 41, с. 133], а утворення, які німецькою мовою позначають терміном «*Zusammenrückungen*», вони називають *зближеннями*. Це слова, що складені з синтаксично організованих груп слів, які мають структуру словосполучень і навіть повних речень. Вони також мають назву *імперативні*. При цьому розрізняють *повні* та *неповні* зближення. У повних зближеннях компоненти повністю зрощуються, утворюючи єдине ціле. Неповні зближення є такими, що їхні компоненти не злилися, та які пишуться через дефіс [3, с. 132-133; 41, с. 101]. Г.Я. Лавриненко вважає неповні *зсуви* *оказіоналізмами*, тобто одноразовими утвореннями, вживаними автором з певною метою, що можуть якоюсь мірою характеризувати його стиль: *die Wann-und-aber-Bauern* (A.Seghers) [15, с. 171].

Слід зазначити, що друга безпосередня складова *зсуву* не визначає частину мови усієї конструкції [40, с. 61-62; 39, с. 6-7]. Сума значень компонентів *зсуву* часто не дорівнює значенню загального виразу, тобто в

зближеннях спостерігаємо переосмислення. Зсуви можуть мати не тільки бінарну, а й багаточленну структуру [17, с. 197].

1.3.3.4. Зрощення

Особливе значення має ще один досить суперечливий вид словотвору – «зрощення» (нім. *Zusammenbildung*). Зрощення розташовані в площині між словоскладанням та деривацією, та можуть належати як до складних слів, так і до дериватів, оскільки поєднуються зі словом за допомогою суфікса: *Ineinandersetzung, Kundgebung, Frühaufsteher, Inbetriebsetzung, blauäugig* [9, с. 80; 17, с. 197]. У словнику Duden зрощення розглядаються як окремий випадок деривації у іменниках та прикметниках [38, с. 674]. Як особливий тип словотвору розглядає зрощення й В. Фляйшер. Він, зокрема, підкреслює, що з історико-генетичної точки зору, словосполучення, які ще не розглядаються або не сприймаються як складні слова самі по собі, стають основою для деривації. Г. Ельзен зазначає, що зрощення складаються щонайменше з трьох морфем, і також не піддає їх чіткій класифікації, оскільки на думку науковиці, такі словоутворення містять ознаки як деривації, так і композиції.

1.3.4. Морфологічна класифікація складних слів

1.3.4.1. Типи складних слів за належністю до частин мови

Складні слова в німецькій мові розподіляють також залежно від їхньої належності до певної частини мови. Ця належність визначається за другим елементом складного слова. Саме другий (останній) компонент відображає граматичні характеристики всього складного слова. За цією ознакою класифікацію складних слів проводять Р. Блаєвши, Т. Кана, Н. Башук, В.В. Левицький, О.М. Білоус, Б.І. Гінка, В.І. Кульчицький, І.М. Гаврилова, В. Кюршнер [35; 42; 1; 17; 3; 41; 14; 4; 44].

Відповідно до морфологічної класифікації виокремлюють такі типи складних слів:

1. Композити-іменники (нім. *zusammengesetzte Substantive*);
2. Композити-прикметники (нім. *zusammengesetzte Adjektive*);
3. Композити- дієслова (нім. *zusammengesetzte Verben*);
4. Інші складні частини мови, а саме:
 - складні числівники (нім. *zusammengesetzte Zahlwörter*),
 - складні прислівники (нім. *zusammengesetzte Adverbien*),
 - складні прийменники (нім. *zusammengesetzte Präpositionen*).

Г. Пауль, якій стояв біля витоків розвитку теорії словоскладання, виокремлював за цим принципом *номінальні* складні слова (нім. *Nominale Zusammensetzungen*), *вербальні* складні слова (нім. *Verbale Zusammensetzungen*) та *безфлексійні* складні слова (нім. *Flexionslose Zusammensetzungen*) [45, с.6-46].

1.3.4.2. Складні іменники у словниковому складі німецької мови

Складні іменники є най поширенішими у словниковому складі німецької мови [41, с. 102; 3, с. 134; 9, с. 125]. Останнє слово у складному іменнику містить основне значення і називається «*основним словом*». Граматичний рід визначається по основному слову: **die Gartenblume, der Blumengarten** [30, с. 77]. Перше слово є *означальним*, на нього падає головний наголос. Першим компонентом складного іменника може виступати будь-яка частина мови, але другим компонентом обов'язково є іменник [7, с. 330; 12, с. 9].

С.В. Король підкреслює, що складні іменники німецької мови можуть складатися більше ніж з двох-трьох слів, наприклад поряд з двослівним *Frühlingsfest* та трьохслівним *Fußballspiel* трапляються складні слова, що складаються з шести (*Eierschalensollbruchstellenverursacher*) та більше слів. Довжелезні слова можна вважати справжнім феноменом німецької мови, але найбільш вживаними є двох та трьохслівні поєднання [13, с. 125].

Дослідники наголошують на різноманітності морфологічного складу німецьких складних іменників [7; 3; 42; 41; 10]. Перший компонент

складного слова може бути виражений основами, які співвідносяться не тільки з іменником, прикметником, числівником, займенником, прислівником, що властиве й українській мові, а й з основою дієслова [10, с.109].

Отже, складний іменник може мати таку морфологічну структуру:

- іменник + іменник – *die Silbermünze, der Blumenstrauß* [7, с. 330];
- прикметник + іменник – *die Schnellschrift, das Altpapier* [7, с. 331];
- основа дієслова + іменник – *die Stehlampe, der Schreibfehler* [7, с. 332];
- числівник + іменник – *der Zweikampf, das Dreieck* [7, с. 331];
- займенник + іменник – *die Ichform, die Selbstsucht* [17, с. 195];
- прислівник + іменник – *das Frühbeet, der Fortschritt* [7, с. 331]
- прийменник + іменник – *die Umwelt, das Nebenzimmer* [7, с. 332].

Здебільшого субстантивні композити є детермінативними, рідко – копулятивними [42, с. 27]. Найстаріші субстантивні композити, як зазначає Е. Доналіс, мають структуру іменник + іменник (*Gottesbote*). Складні іменники, які мають таку морфологічну структуру і сьогодні переважають та лишаються найбільш необмеженими. Це можна простежити у можливій довжині композита. Легендарні німецькі наддовгі композити мають зазвичай морфологічну структуру іменник + іменник [37, с. 42]. Наприклад, складне слово, що містить 64 літери:

das Rindfleischeticketierungsüberwachungsaufgabenübertragungsgesetz та перекладається як «закон про передачу обов'язків контролю маркування яловичини» [2, с. 6]. Складне слово складається з 6 слів-основ, які є іменниками:

Grundwort – *der Gesetz, Bestimmungswort* – *das Rindfleisch + die Eticketierung + die Überwachung + die Aufgabe + die Übertragung*.

1.3.4.3. Складні прикметники у словниковому складі німецької мови

Поширеними в німецькій мові є також складні прикметники, перший компонент яких має різне морфологічне вираження:

- іменник + прикметник – *blutrot, fieberkrank* [17, с. 196];
- прикметник + прикметник – *großartig, tiefblau* [17, с. 196];
- основа дієслова + прикметник – *merkwürdig* [17, с. 196];
- числівник + прикметник – *vierkantig, dreieckig* [17, с. 196];
- займенник + прикметник – *selbstsicher, alltäglich* [17, с. 196];
- прийменник + прикметник – *unterirdisch* [17, с. 196].

Здебільшого складні прикметники є копулятивними складними словами [42, с. 26-27].

1.3.4.4. Складні дієслова у словниковому складі німецької мови

Під складним дієсловом Н.П. Смоляр розуміє лексичне утворення, яке є семантично-синтаксичним комплексом двох слів, основ чи коренів [28, с. 38].

Складне дієслово може мати наступну морфологічну структуру:

- Дієслово + Дієслово – *kennenlernen, stehenbleiben* [17, с. 196];
- Іменник + Дієслово – *danksagen, formgeben* [17, с. 196];
- Прикметник + Дієслово – *offenhalten, breittreten* [17, с. 196];
- Числівник + Дієслово – *dritteilen, entzweibrechen* [17, с. 196];
- Прислівник + Дієслово – *hinabfahren, dastehen* [17, с. 196].

Отже, в теорії словотворення існують різні принципи, за якими здійснюється класифікація складних слів: морфологічний, структурно-генетичний, семантико-синтаксичний.

Висновки до розділу 1

Закономірним процесом розвитку певної мови є постійне поповнення її словникового складу. Одним із потужних джерел розвитку та поповнення словникового запасу німецької мови є словотворення. Найпродуктивнішим, найпопулярнішим та найпоширенішим видом словотворення в німецькій мові є словоскладання, що полягає в утворенні складних слів шляхом з'єднання двох або кількох слів, основ чи коренів в одну лексичну одиницю.

Причинами поширення словоскладання як словотвірної моделі в сучасній німецькій мові є синтаксичні, морфологічні, лексичні, граматичні та позамовні фактори.

Результатом словоскладання або композиції є складне слово (від лат. «*складений із частин*») – унікальне явище німецької мови. Поняття складного слова дослідники визначають за різними принципами, здебільшого за морфемним складом та семантичною єдністю компонентів.

Переважна більшість словникового запасу сучасної німецької мови складається з композитів-іменників. Структура складного слова завжди бінарна, що її утворюють безпосередні складові. В них практично відсутні обмеження щодо належності до частин мови. Компоненти складного слова можуть з'єднуватись між собою як без допомоги з'єднувального елемента, так і за допомогою сполучних елементів.

Складне слово синтаксично й семантично відрізняється від простих груп слів. Критеріями відмежування складних слів від інших мовних одиниць є денотативний, семантичний, синтаксичної цілісності та лексико-граматичної єдності.

У сучасній лінгвістиці існує декілька типів класифікацій складних слів німецької мови, що базуються на різних принципах:

- в межах *структурно-генетичної* класифікації – за формою з'єднання компонентів, структурою складного слова виокремлюють *повноскладні* або *справжні* складні слова, *неповноскладні* або *несправжні* складні слова.

- залежно від приналежності складного слова до певної частини мови в межах морфологічної класифікації диференціюють *складні іменники, складні прикметники, складні дієслова, складні числівники, складні прислівники, складні прийменники*. Останнє слово у складному іменнику є *основним* та містить основне значення, визначає його граматичні категорії. Перше слово є *означальним* та уточнює інформацію, що передана основним словом.

- виходячи з семантичних та синтаксичних відношень між компонентами складного слова (*семантико-синтаксична* класифікація) традиційно виділяють *детермінативні, копулятивні* композити, *зсуви* та *зрощення*.

Отже, специфіка утворення, структури, семантики та класифікації складних слів як унікального лінгвістичного явища сучасної німецької мови спричиняє значні труднощі та визначає певні особливості їхнього перекладу з німецької мови українською. Розгляду та аналізу цих труднощів та особливостей перекладу присвячено другий розділ бакалаврської роботи.

РОЗДІЛ 2. ВІДТВОРЕННЯ СКЛАДНИХ СЛІВ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ З НІМЕЦЬКОЇ МОВИ УКРАЇНСЬКОЮ НОВЕЛИ ФРАНЦА КАФКИ «DIE VERWANDLUNG»

2.1. Труднощі перекладу складних слів німецької мови українською та шляхи їхнього подолання

Провідною рисою будь-якої мови є її безперервний розвиток, вдосконалення та постійне поповнення її словникового запасу. Всі події та явища, що оточують людину, знаходять своє відображення у словниковому складі мови.

В умовах сучасного розвитку економіки, науки і техніки, розширення міжнародної співпраці фахівців, стрімко зростає кількість нових слів, складних термінів, професійно орієнтовної лексики. Майстри художнього слова також вдаються до нових слів, які б переконливо впливали на читача, викликали в нього певні почуття та асоціації. Доволі часто такими новими словами є складні слова. Слід відмітити, що серед нових складних слів переважають складні іменники, в тому числі й багатокомпонентні.

Слід також зазначити, що досить велика кількість німецьких складних слів утворюється в процесі мовлення (усного або письмового), а тому не завжди закріплена у двомовних словниках. Двомовні словники не встигають фіксувати всі новостворені складні слова. У словниках подекуди відсутні відповідники складних слів. Це спричиняє труднощі перекладу [2, с. 5; 11, с. 36].

Як було зазначено у попередньому розділі нашої роботи, словоскладання надзвичайно поширене в німецькій мові і є однією з характерних відмінностей німецької мови від інших (наприклад, слов'янських мов) [17, с. 194]. Натомість в українській мові словоскладання не є провідним способом утворення нових слів. Складні іменники входять до словникового запасу української мови, але словоскладання не є індивідуально-мовним засобом вираження різноманітних зв'язків між

предметами і явищами в українській мові [1, с. 1]. В.В. Левицький визначає, що особливо помітним це стає саме в процесі перекладу: там, де в українській мові використовують сполучення прикметника з іменником, «у німецькій мові використовують складне слово, що складається з двох іменників»[17, с. 194]. Як приклади ми використовуємо композити, вилучені зі збірки оповідань «Das große Lausbubenbuch» [49]:

нім. *Gartengeräte* [49, с. 40] (der Garten – сад + das Gerät – інструмент) – укр. *садові інструменти* (переклад наш);

нім. *das Lebkuchenhaus* [49, с. 40] (der Lebkuchen – пряник + das Haus – будинок) – укр. *пряниковий будиночок* (переклад наш);

нім. *die Sommernacht* [49, с. 42] (der Sommer – літо + die Nacht – ніч) – укр. *літня ніч* (переклад наш);

нім. *Reklameblätter* [49, с. 61] (die Reklame – реклама + das Blatt – аркуш) – укр. *рекламні листівки* (переклад наш).

Проблемам, що виникають під час перекладу з німецької мови українською присвятила своє дослідження І.В. Ходикіна. Науковиця створила власну класифікацію труднощів перекладу, у якій віднесла переклад складних слів до групи граматико-морфологічних проблем. Перекладачеві потрібно дібрати адекватний, влучний, такий що не суперечить правилам цільової мови відповідник. Крім того, переклад повинен зберігати в собі зміст та стиль оригіналу. Тому перекладач вдається до різних способів відтворення оригінальних складних слів. У деяких випадках перекладач пропускає те чи інше слово, яке суттєво не впливає на загальне значення, або є зрозумілим з контексту. Іноді зміст складних слів зрозумілий зі складників, а іноді їх треба перекладати з додатковими поясненнями [33, с. 372-373].

Г.Л. Лисенко, І.М. Баклан, З.В. Чепурна відносять до професійної компетентності перекладача вміння правильно відтворювати зміст складного слова. З метою уникнення можливих труднощів, що з'являються при перекладі складних слів, науковці пропонують перекладачеві зробити комплексний огляд особливостей перекладу цих складних слів [19, с. 58].

Ми повністю згодні з думкою Л.Г. Кожедуб, яка зазначає, що правильний переклад німецького складного слова передбачає виявлення його складових і визначення порядку їх перекладу, адже «переклад окремих компонентів композита зазвичай здійснюється за допомогою словника». При цьому необхідно визначити елементи, які з'єднують складові складного слова між собою. Таким чином, передумовою здійснення правильного перекладу німецького складного слова є вміння розуміти його структуру та виділяти основний його компонент [11, с. 36]. Як правило, переклад складного слова починається з останнього його компонента. Проте переклад багатоконпонентних складних слів є більш неоднозначним та складним [11, с. 37; 19, с. 59].

Для цього складні слова (особливо багатоконпонентні) необхідно вміти правильно ділити та розуміти, маючи відповідні знання:

1. загальні правила утворення складних слів;
2. загальні знання про лексичне значення компонентів
3. загальні знання, епізодичні знання, знання, отримані в результаті обробки контексту та знання мови [19, с. 59].

Для правильного розуміння важливо розшифрувати семантичні зв'язки. Допомогою в цьому є перефразування *die Winterreisesaison – die Reisesaison, die auf die Wintermonate fällt (Zeit)* [19, с. 62].

Як справедливо підкреслюють Г.Л. Лисенко, І.М. Баклан та З.В.Чепурна, вирішальне значення для правильного розуміння складних слів є характеристика семантичних властивостей компонентів складного слова. Це потребує різних видів знань. Певні властивості складних слів передбачають активізацію того чи іншого виду знань:

1. Предметні знання, а саме:
 - країнознавчі;
 - фахові знання певної галузі;
 - інші загальні знання.
2. Складність змісту композиції:

- труднощі при визначенні семантичних відношень компонентів;
 - використання найменувань з евфемістичним компонентом;
 - неточність у найменуванні одного з компонентів.
3. Конотація одного або кількох компонентів складного слова.
4. Ситуативні випадкові утворення:
- використання принципу утворення аналогії для скорочення інформації;
 - повне використання потенціалу зразку утворення слів за допомогою якого можуть бути включені всі можливі частини мови.
5. Контекстуальність:
- утворення складного слова з використанням контекстуальних синонімів для повтору певної попередньої інформації та уникнення повторів
6. Відсутні семантичні одиниці:
- у складному слові названі лише ключові слова цілої семантичної одиниці [19, с. 62-64].

Серед формальних варіантів перекладу складних слів українською мовою автори підручника «Основи перекладу – міст між теорією і практикою» виокремлюють такі:

1. прикметник + іменник (*die Sommerferien* – літні канікули);
2. прикметник + означення (*der Umweltschutz* – захист довкілля);
3. іменник + означення з прийменником (*der Gebirgsurlaub* – відпустка в горах);
4. симплекс (просте нескладне слово) (*der Schafskäse* – бринза);
5. складне слово (*der Automarkt* – авторинок);
6. біном (іменник + іменник) (*die Verkaufsausstellung* – виставка-продаж);
7. похідні (*der Apfelbaum* – яблуня).

Як зазначає Н.П. Башук, більшість складних слів німецької мови не мають постійних відповідників в українській мові і перекладаються за допомогою двох, трьох і більше слів. При цьому при перекладі іноді морфологічні структури слів зберігаються:

- *das Fachgeschäft* (прикметник + іменник) – спеціалізований магазин;
- *der Dreibein* (числівник + іменник) – тригранник,

а в деяких випадках морфологічна структура не збігається:

- *der Selbstaholer* (займенник + іменник) – вантажоотримувач;
- *die Abwärtsbewegung* (прийменник + іменник) – спад [1, с. 1-3].

Л.Ф. Рись підкреслює той факт, що відповідниками лише деяких німецьких складних слів в українській мові є також складні слова:

- der Herzschlag* – серцебиття; *die Rechtsordnung* – правопорядок;
- die Selbstjustiz* – самосуд; *das Ichbewusstsein* – самосвідомість.

Більшість же складних слів передаються українською мовою за допомогою словосполучень:

- der Schokoladekuchen* [49, с. 51] – шоколадний торт (переклад наш);
- die Glaswand* [49, с. 620] – скляна стіна (переклад наш);
- das Gastzimmer* [49, с. 106] – кімната для гостей (переклад наш);
- die Herzform* [49, с. 68] – форма серця (переклад наш).

Передачу першого конститuenta, вираженого іменником, на українську мову за допомогою прикметника Л.Ф. Рись пояснює більш розвиненою системою відносних прикметників порівняно з німецькою мовою.

Науковиця підкреслює, що наявність складних асоціативних зв'язків між концептами, вираженими частинами складного слова, змушує перекладача давати його описовий переклад. Такий варіант є необхідним, якщо виражений складним словом концепт є відсутнім в українській мовній картині світу, наприклад:

das Schmerzensgeld – грошове відшкодування за заподіяну нематеріальну (найчастіше фізичну) шкоду. Звичайно використання такого широкого пояснення в тексті не завжди видається доцільним, тому це змушує перекладача шукати іншій семантико-стилістичний відповідник цього поняття, пояснення ж може бути винесене як примітка в кінці тексту.

[26, с. 163-164].

Отже, найголовніша серед труднощів перекладу німецьких складних слів українською є необхідність знаходження їх конкретного значення, що відсутнє в словнику, але є єдино доречним у певному контексті. Тому необхідність адекватного перекладу текстів, що містять складні слова, необхідність вивчення техніки та способів відтворення німецьких складних слів українською є нагальною потребою сьогодення. При цьому розуміння структури складного слова є передумовою подолання труднощів перекладу та запорукою його адекватного перекладу.

2.2. Словотвірна структура складних слів у новелі Франца Кафки «Die Verwandlung»

2.2.1. Аналіз дослідницького корпусу складних слів за кількістю твірних основ

Під час дослідження було проаналізовано 235 складних слова. Для здійснення аналізу структурних особливостей дослідницького корпусу виділені композити ми класифікували за наступними критеріями:

1. за кількістю твірних основ;
2. за належністю до певної частини мови;
3. за формою з'єднання компонентів.

Залежно від кількості кореневих морфем або окремих слів, що утворюють складні слова дослідницького корпусу, ми поділяємо їх на двокомпонентні та багатоконпонентні. На підставі аналізу дослідницького корпусу виявлено, що найбільш вживаними в новелі є двокомпонентні складні слова. За допомогою поєднання двох основ утворено 223 складних слова, що становить 94,9% загальної кількості дослідницького корпусу, наприклад:

kopfschüttelnd – «похитуючи головою», *irrsinnig* – «божевільний»,
die Atemfreiheit – «щоб легше було дихати», *der Rückwärtslauf* – «позадкував»,
die Selbstüberwindung – «насилу»; *das Stillschweigen* – «навіть словом не перемовившись», *einviertel* – «чверть», *tausendmal* – тисяча разів,
übriggeblieben – «лишилося».

Багатокомпонентні складні слова у дослідницькому корпусі представлені в незначній кількості трикомпонентними та чотирикомпонентними композитами.

Кількість трикомпонентних композитів в новелі складає 10 одиниць або 4,25% від загального корпусу дослідження. Як приклад можна навести такі:

der Achtuhrzug – «восьмигодинний потяг»; *allzukurze* – «дуже стисле»;

Familienschmuckstücke (Pl.) – «родинні коштовності»;

das Frühstücksgeschirr – «сніданковий посуд»; *die Wertheimkassa* – «сейфік»

die Wohnzimmertür – «двері до вітальні»; *viertelstundenlang* – «чверть години»;

Laubsägearbeiten (Pl.) – «вирізувати пилючкою щось у дереві».

Чотирикомпонентні складні слова представлені в дослідницькому корпусі 2 лексичними одиницями, що складає 0,85%, а саме:

aneinandergedrängt – «притиснувшись один до одного»;

auseinandergedackte – «загорнуті кожен окремо».

2.2.2. Аналіз дослідницького корпусу складних слів за належністю до частин мови

На наступному етапі нашого дослідження ми виокремили складні слова залежно від їхньої належності до частин мови, ґрунтуючись на морфологічній класифікації складних слів.

Переважну більшість у дослідницькому корпусі становлять складні іменники: їхня кількість складає 206 лексичних одиниць або 87,7%. Наприклад: *der Morgennebel* – «ранковий туман», *das Lieblingsgetränk* – «улюблений напій», *die Wertheimkassa* – «сейфік».

При цьому у множині вжито 40 складних іменників або 19,4 % їхньої загальної кількості, наприклад: *Erstickungsanfällen* – «задихаючись», *Schmeichelworte* – «услесливі слова», *Vermögensverhältnisse* – «маєтковий стан»; *Atembeschwerden* – «напад задухи», *Vollbärte* – «широкі бороди».

У дослідницькому корпусі представлені також складні прикметники у кількості 12 лексичних одиниць або 5,1% , наприклад: *arbeitsscheu* – «ліниві», *grauschwarz* – «темно-сірий», *selbstverständlich* – «самозрозуміле», *frühzeitig* – «вдосвіта», *gleichgültig* – «байдуже», *blödsinnig* – «божевільна», *wohlbekannte* – «добре знайомі».

Кількість діеприкметників / діеприслівників у корпусі складних слів дорівнює 8 одиницям або 3,4%, наприклад: *freigelassen* – «покинені самі на себе», *nichtsahnende* – «ні про що не здогадуючись», *möbelerschütternd* – «від якого аж меблі дрижать», *staubbedeckt* – «обліплений курявою».

У корпусі складних слів представлені дієслова у кількості 4 одиниць або 1,7% та числівники також у кількості 4 одиниць або 1,7%. Наприклад, *ist stehengeblieben* (Infinitiv– stehenbleiben) – «залишилося», *wachgeblieben* (Infinitiv– wachbleiben) – «не спали», *sich vorwärtsstieß* (Infinitiv– vorwärtsstoßen) – «рвонувся вперед», *dreiviertel* – «сорок п'ята хвилина», *hundertmal* – «усома».

Складний прислівник представлено у творі 1 лексичною одиницею: *viertelstundenlang*– «чверть години».

2.2.3. Аналіз дослідницького корпусу за формою з'єднання компонентів

За формою з'єднання компонентів, взявши за основу структурно-генетичну класифікацію, складні слова було розподілено залежно від наявності або відсутності з'єднувального елемента на повноскладні та неповноскладні. У новелі Франца Кафки виявлено 55 одиниць *неповноскладних* складних слів, безпосередні складові яких поєднані між собою за допомогою з'єднувальних елементів. Неповноскладні складні слова складають 23,4 % загальної кількості дослідницького корпусу.

Компоненти неповноскладних складних слів у новелі поєднуються між собою за допомогою наступних сполучувальних елементів:

- *-s* – виявлено 26 одиниць або 47,3% загальної кількості

неповноскладних складних слів, наприклад: *der Geschäftsdiener* «кур'єр», *begriffsstützig* «невторонний», *ohnmachtsähnlich* «схожій на млість», *das Frühstücksgeschirr* «сніданковий посуд», *wahrheitsgetreu* «як є»;

- **-n** – 23 од. або 41,8 % – *die Familienpflicht* «родинний обов'язок», *Straßenlampen* «ліхтарі з вулиці», *das Modengeschäft* «крамниця мод»;

- **-en** – 2 од. або 3,6 % – *das Menschenzimmer* «кімната», *schreckenerregender* «більш застрашливе»;

- **-es** – 2 од. або 3,6 % – *die Jahreszeit* «пора року», *die Tageszeit* «пора дня»;

- **-er** – 2 од. або 3,6 % – *der Kleiderhaken* «вішалка», *der Kleiderrechen* «гачки».

2.3. Способи перекладу складних слів у новелі Франца Кафки «Die Verwandlung» українською

На підставі аналізу структурних особливостей дослідницького корпусу складних слів виокремлено способи перекладу складних іменників, складних прикметників, складних дієприкметників, складних дієслів, складних числівників та складного прислівника.

2.3.1. Способи перекладу складних іменників дослідницького корпусу

На основі аналізу корпусу дослідницького матеріалу було виділено такі способи перекладу складних іменників, що вжито в новелі Франца Кафки «Die Verwandlung»:

2.3.1.1. Граматична заміна слова однієї частини мови на слово іншої частини мови

Цей спосіб перекладу належить до граматичних трансформацій та зумовлений лексико-граматичними і словотвірними особливостями мови оригіналу та перекладу, нормами слововживання, відмінностями у сполучуваності слів, а також розбіжностями у традиціях мовлення [8; 18; 34].

Нами були виявлені заміни складних іменників – граматичних одиниць мови оригіналу наступними частинами української мови:

Прислівником:

- *die Abenddämmerung* – «смерком»,
- *Fußspitzen (Pl)* – «навшпиньки»,
- *die Gewalttat* (за словником: «насильство») – у перекладі: «силоміць»,
- *die Selbstüberwindung* – «насилу»,
- *das Wohlbehagen* – «зручно».
- *das Stillschweigen* (за словн.: «мовчання») – у перекладі: «мовчки»,

Першотвір: *Erst in der Abenddämmerung erwachte Gregor aus seinem schweren ohnmachtsähnlichen Schlaf* [48, с. 117].

Переклад Євгена Поповича: *Щойно смерком Грегор прокинувся від свого важкого, схожого на млість сну* [47, 273].

Перекладачем у процесі перекладу застосовано граматичну трансформацію заміни частини мови: складний іменник *die Abenddämmerung*, словникове значення якого – «присмерки, сутінки» [23, с. 12] замінено прислівником «смерком».

- *Der Oberkörper* – зверху

Першотвір: *Er versuchte es daher, zuerst den **Oberkörper** aus dem Bett zu bekommen, und drehte vorsichtig den Kopf dem Bettrand zu* [48, 101].

Переклад Євгена Поповича: *Тоді він спробував почати зверху і обережно обернув голову до краю ліжка* [47, 263].

У цьому випадку перекладач задля відтворення складного іменника *Der Oberkörper* застосував одночасно спосіб граматичної заміни частини мови, а також **вилучення** компонента «*Körper*» складного слова. Це можна пояснити наявністю у попередньому абзаці подібного словосполучення («нижня частина тіла»), а також – у наступному реченні присутній також іменник «тіло».

Дієсловом:

das Abendessen (за словником: «вечеря») – у перекладі: «вечеряли»,
die Atemnot – «задихатися», *das Geldverdienen* – «заробити»,
das Bewußtsein («свідомість», «усвідомлення»)– у перекладі: «усвідомила»,
das Mittagessen(за словником: «обід») – у перекладі: «обідати»,
Zischlaute (Pl) – «сичав», *Redensarten (Pl)* – «кликати»,
der Rückwärtslauf – «втекти/ позадкував»,
der Rundgang (за словником «обхід») у перекладі: – «обходив»,
der Schwindelanfall – «був знепритомнів», *Vernunftgründen (Pl)* – «розраили»,
die Geschäftsreise – подорожував, *die Heimkehr* – повертався

Першотвір: *Atemnot begann sich schon bemerkbar zu machen, wie er ja auch in seiner früheren Zeit keine ganz vertrauenswürdige Lunge besessen hatte* [48, с. 138].

Переклад Євгена Поповича: *Він почав уже задихатися, бо здавна мав не дуже здорові легені, очі в нього заплющувалися з утоми* [47, с. 288].

Переклад Івана Кошелівця: *Він уже починав задихатися, та й у попередньому житті не мав дуже надійних легенів* [46, с. 42].

Як бачимо, обидва перекладачі застосували у перекладі граматичну трансформацію заміни частини мови: складний іменник *die Atemnot*, що за словником означає «задишка, ядуха» [23, с. 37] вони замінили відповідно до норм слововживання української мови дієсловом «задихатися».

Дієприслівником:

das Bewußtsein – «усвідомивши», *Erstickungsanfällen (Pl)* – «задихаючись»,
das Seitenblicken – «оглядаючись»

Першотвір: *Aber Gretes Worte hatten die Mutter erst recht beunruhigt, sie trat zur Seite, erblickte den riesigen braunen Fleck auf der geblühten Tapete, rief, ehe ihr eigentlich zum Bewußtsein kam, daß das Gregor war, was sie sah, mit schreiender, rauher Stimme: « Ach Gott, ach Gott!» und fiel mit ausgebreiteten Armen, als gebe sie alles auf, über das Kanapee hin und rührte sich nicht* [48, с. 135].

Переклад Євгена Поповича: *Але Гретині слова занепокоїли матір, вона відступила вбік, побачила величезну руду пляму на квітчастих шпалерах і, ще навіть не усвідомивши як слід, що то і є Грегор, скрикнула грубим, різким голосом: «О Боже. Боже!» і з випростаними руками впала, мов нежива, на канапу [47, с. 285-286].*

У наведеному прикладі перекладач у відповідності до мовленнєвих норм застосовує граматичну трансформацію заміни частини мови: : складний іменник *das Bewußtsein*, що означає за словником «свідомість», «пам'ять», «усвідомлення» [23, с. 70] замінив дієприслівником «(не) усвідомивши».

Прикметником:

das Feingefühl (за словником: «чуйність», «делікатність») у перекладі – «чутливий», *das Klebstoff* (за словником: «клей») у перекладі: – «липкі», *die Riesengröße* (за словником: «гігант») у перекладі: – «величезні».

Першотвір: «*Sollte ich jetzt weniger Feingefühl haben?*» *dachte er und saugte schon gierig an dem Käse, zu dem es ihn vor allen anderen Speisen sofort und nachdrücklich gezogen hatte* [48, с. 121].

Переклад Євгена Поповича: «*Може, я став не такий чутливий?*» – *подумав він і жадібно накинувся на сир, який його вабив понад усе* [47, с. 276].

У наведеному прикладі перекладачем застосовано граматичну трансформацію заміни частини мови до складного іменника *das Feingefühl*, словникове значення якого – «чуйність», «делікатність». Складний іменник німецької мови відтворено шляхом заміни прикметником «чутливий».

Складним прикметником + опущенням:

der Fünfuhrzug – «п'ятигодинний»

Першотвір: *Und selbst wenn er den Zug einholte, ein Donnerwetter des Chefs war nicht zu vermeiden, denn der Geschäftsdienner hatte beim Fünfuhrzug gewartet und die Meldung von seiner Versäumnis längst erstattet* [48, с. 98].

Переклад Євгена Поповича: *І якби він навіть устиг на поїзд, однаково шеф буде лаятися, бо їхній кур'єр чекав на п'ятигодинний і давно вже повідомив про його прогул* [47, с. 261].

Відтворюючи німецький композит-іменник *der Fünfuhrzug* українською перекладачем застосовано заміна іменника складним прикметником, а також вилучення елемента складного слова. Такий спосіб перекладу, на нашу думку, вмотивовано запобіганням в реченні лексичних повторів, які є вкрай небажаними відповідно до норм українського слововживання. Вилучений елемент «поїзд» компенсується вжитим іменником «поїзд» в першій частині речення.

Дієсловом з прислівником

Die Heimkehr – «повертався додому», *das Rückwärtsgehen* – «лізти задки», *der Rundgang* – «обійшов навколо»

Першотвір: *Wenn es Gregor wäre, er hätte längst eingesehen, daß ein Zusammenleben von Mensch mit einem solchen Tier nicht möglich ist, und wäre freiwillig fortgegangen* [48, с. 153].

Переклад Євгена Поповича: *Якби це був Грегор, то він давно б уже зрозумів, що людям неможливо жити разом з такою потворою, і сам пішов би собі геть* [47, с. 299].

Переклад складного іменника *das Zusammenleben* здійснено перекладачем шляхом граматичної заміни: іменник першотвору відтворений за допомогою дієслова з прислівником «жити разом».

Дієсловом з іменником

Die Atemfreiheit – «звільнити віддих», *das Geldverdienen* – «заробити грошей», *Gewissensbisse (Pl)* – «точить сумління»

Дієсловом + прийменником + іменником у родовому відмінку

der Ortswechsel – «рушити з місця»

Першотвір:... *Gregor wollte sich weiterschleppen, als könnte der überraschende unglaubliche Schmerz mit dem Ortswechsel vergehen...* [48, с. 138].

Переклад Євгена Поповича: *Грегор хотів лізти далі, ніби сподівався, що, коли він зрушить з місця, минеться страшний біль, та дарма: тіло його було наче пришпилене до підлоги, і він зомлів* [47, с. 288].

Перекладаючи наведене речення, Є.Попович застосовував граматичну заміну складного іменника першотвору *der Ortswechsel* словосполучкою: дієсловом *зрушити*, прийменником *з* та іменником в родовому відмінку *місця*.

Дієприслівниковим зворотом

das Füßestampfen – тупаючи ногами, *das Seitenblicken* – поглядаючи боком

Першотвір: *...packte er mit der Rechten den Stock des Prokuristen, ... holte mit der Linken eine große Zeitung vom Tisch und machte sich unter **Füßestampfen** daran, Gregor durch Schwenken des Stockes und der Zeitung in sein Zimmer zurückzutreiben* [48, с. 115].

Переклад Євгена Поповича: *...він схопив у праву руку ципок повіреного, ...а ліву газету зі столу і, тупаючи ногами, почав загонити Грегора ципком та газетою назад до кімнати* [47, с. 272].

Переклад Івана Кошелівця: *... він схопив правою рукою палицю управителя, ...зірвав лівою зі столу велику газету і, тупаючи ногами та вимахуючи палицею й газетою, заходився заганяти Грегора до кімнати* [46, с. 21].

Відтворюючи складний іменник *das Fußestampfen* у наведеному уривку речення обидва перекладачі застосували спосіб граматичної заміни іменника першотвору дієприслівниковим зворотом: дієприслівником *тупаючи* та залежним словом *ногами* – іменником в орудному відмінку

Дієсловом + сполучником + прислівником

das Abendschläpfchen – заснути, як щовечора

Дієсловом + прийменником + прикметником + іменником

- *der Bürgerschüler* – учився в середній школі
- *der Volksschüler* – ходив до початкової школи

Отже, граматична заміна частини мови як спосіб перекладу складних іменників новели Франца Кафки «Die Verwandlung» українською становить відповідно до наших розрахунків 11,6 відсотки загальної кількості випадків перекладу іменників-комполітів дослідницького корпусу.

2.3.1.2. Переклад за допомогою аналога (наближений переклад)

Цей спосіб перекладу належить до лексико-структурних трансформацій та пов'язаний із відсутністю в українській мові еквівалентних відповідностей для німецьких складних слів [5, с. 99; 20, с. 114]. Застосовуючи переклад за допомогою аналога, перекладач замінює складне слово першоджерела подібним поняттям української мови. Дібране поняття деякою мірою розкриває сутність явища, про яке йдеться та викликає в українського читача схожу реакцію.

Переклад відповідним простим словом (простим іменником):

der Augenblick – мить, der Lehnstuhl – крісло, das Dienstmädchen – покоївка, Fenstervorhänge (Pl) – завіси, Geschäftsleute (Pl) – комерсанти, die Näharbeit – шиття, der Bahnhof – станція, das Bargeld – гроші, die Berufsarbeit – праця, der Bettpfosten – бильця, das Ehepaar – подружжя, der Geschäftsdienner – кур'єр, der Fußboden – підлога, der Kälteschauer – мороз, das Gasthaus – ресторан, der Hinterkopf – шия, die Jahreszeit – сезон/пора, Einrichtungsstücke (Pl) – устаткування, der Hausknecht – слуга/двірник, das Zartgefühl – делікатність, der Wohlstand – добробут / достаток

Першотвір: *Mit einer Art **Eigensinn** weigerte sich der Vater auch, zu Hause seine **Dieneruniform** abzulegen; und während der **Schlafrock** nutzlos am **Kleiderhaken** hing, schlummerte der Vater vollständig angezogen auf seinem Platz, als sei er immer zu seinem Dienste bereit und warte auch hier auf die Stimme des Vorgesetzten* [48, с. 140].

Переклад Івана Кошелівця: *Зі своєрідною **впертістю** батько відмовлявся й дома знімати **уніформу**; ш тим часом, як **шлафрок***

непотрібно висів на *гак*, батько, зовсім одягнений, дрімав на своєму місці, наче завжди був готовий до служби й лише чекав на поклик начальника [46, с. 44].

Переклад Євгена Поповича: *Із своєї рідної впертості* батько відмовлявся навіть удома знімати *мундир*: його *халат* даром висів на *вішалці*, а батько дрімав у креслі цілком одягнений, немов завжди був готовий до служби і навіть тут чекав наказів свого начальника [47, с. 290].

У наведеному реченні спостерігаємо декілька композитів-іменників, відтворених перекладачами українською за допомогою аналога відповідним простим словом, а саме: *der Eigensinn* – *впертість*, *die Dieneruniform* – *уніформа / мундир*, *der Kleiderhaken* – *гак / вішалка*. Складний іменник «*der Schlafrock*» відтворено українською Євгеном Поповичем шляхом наближеного перекладу простим словом: «*халат*». Проте Іваном Кошелівцем застосовано, на нашу думку, інший спосіб перекладу – транслітерування: «*шляфрок*», про що буде згадано нижче.

Переклад відповідним складним словом (складним іменником):
das Gleichgewicht – «*рівновага*», *das Selbstvertrauen* – «*самовпевненість*»,
der Weihnachtsabend – «*Святвечір*»

Переклад відповідним словосполученням за такою структурою:

Прикметник + іменник

das Abendschläfchen – *вечірній сон*, *die Drehbewegung* – *обертювий рух*,
Familienschmuckstücke (Pl) – *родинні коштовності / родинні дорогоцінності*,
das Frühstücksgeschirr – «*сніданковий посуд*», *das Goldmonogramm* – *золота*
могонрама, *der Morgennebel* – *ранковий туман / густий туман*,
Schmeichelworte (Pl) – «*услесливі слова*»

Першотвір: *Aber wie zur rohen Antwort auf diese Frage machte jetzt der Prokurist im Nebenzimmer ein paar bestimmte Schritte und ließ seine Lackstiefel knarren* [48, с. 104].

Переклад Івана Кошелівця: *Але, наче грубо відповідаючи на це питання, управитель зробив пару чітких кроків у суміжній кімнаті, заскрипівши лакованими чобітьми* [46, с. 11].

Переклад Євгена Поповича: *Та ніби у відповідь на його думки повірений упевнено пройшовся по сусідній кімнаті і зарипів лакованими черевиками* [47, с. 264-265].

У наведеному реченні перекладачі відтворюють складні іменники першотвору *die Lackstiefel* та *das Nebenzimmer* українською відповідним словосполученням за допомогою аналога: «лаковані чоботи» / «лаковані черевика» та «суміжна кімната / сусідня кімната».

Складний прикметник + іменник

der Achtuhrzug – «восьмигодинний потяг/поїзд», *der Fünfuhrzug* – «п'ятигодинний потяг»

Іменник + іменник у родовому відмінку

Der Damenfreund – «приятель жінок», *das Ehrenwort* – «слово честі», *der Geschäftsdienner* – «посланець фірми», *Gewissensbisse (Pl)* – «закиди сумління», *das Grußwort* – слово привітання, *die Lebensweise* – спосіб життя, *das Modengeschäft* – «магазин мод/ крамниця мод», *Notenzeilen (Pl)* – рядки нот, *der Uniformrock* – сурдут уніформи, *das Violinspiel* – гра на скрипці,

Першотвір: *Seine linke Seite schien eine einzige lange, unangenehm spannende Narde und er mußte auf seinen zwei **Beinreihen** regelrecht hinken* [48, с. 117].

Переклад Євгена Поповича: *Лівий бік йому перетворився на суцільний зашкарублий шрам, і він кульгав на всі свої два **ряди лапок*** [47, с. 274].

Переклад Івана Кошелівця: *Його лівий бік здавався йому суцільно довгою, неприємно натягнутою раною, і він мусив ритмічно повіляти на двох **рядах** своїх **ніжок*** [46, с. 23].

У наведеному прикладі перекладачі відтворюють складний іменник *Beinreihen* (Plural) українською шляхом наближеного перекладу за

допомогою словосполучення, що складається з іменника + іменника у родовому відмінку: *ряди лапок / ряди ніжок*.

Іменник + прийменник + іменник

die Aschenkiste – «ящик на попіл / скринька з попелом», *die Berufsarbeit* – «робота в крамниці», *das Fensterblech* – «бляха на підвіконні», *Hotelzimmer (Pl)* – кімнатки по готелях, *Luftlöcher (Pl)* – «дірки для вентиляції / дірки для повітря», *die Scheitelfrisur* – «зачіска з проділом», *Stiefelsohlen (Pl)* – «підшви на черевиках», *die Wohnzimmertür* – «двері до вітальні»

Першотвір: *In diesem Zustand leeren und friedlichen Nachdenkens blieb er, bis die **Turmuhr** die dritte Morgenstunde schlug* [48, с. 155-156].

Переклад Євгена Поповича: *Так він лежав, аж поки **дзигарі на вежі** пробили третю годину ранку, і думки його були чисті і лагідні* [47, с. 300].

Переклад Івана Кошелівця: *Він лишався в цьому стані порожнього й мирного роздуму, аж поки **годинник на вежі** пробив третю годину ранку* [46, с. 58].

У наведеному прикладі перекладачі відтворюють складний іменник *die Turmuhr* шляхом наближеного перекладу використовуючи словосполучення, що складається з іменника, прийменника та іменника у місцевому відмінку: *дзигарі на вежі / годинник на вежі*.

Іменник-комполит *Morgenstunde (Pl)*, що його, відтворено українською обома перекладачами за допомогою двох простих іменників, один з яких вжито у родовому відмінку: *година ранку*.

Іменник + іменник у родовому відмінку + іменник у родовому відмінку

Atembeschwerden (Pl) – напад браку віддиху

Дієприкметник + іменник

Goldknöpfe (Pl) – «золочені гудзики / позолочені гудзики»

Першотвір: *Nun aber war er recht gut aufgerichtet; in eine straffe blaue Uniform mit **Goldknöpfen** gekleidet, wie sie Diener der Bankinstitute tragen...* [48, с. 137].

Переклад Євгена Поповича: *Тепер батько був дуже показний: одягнений у щільний голубий мундир з позолоченими гудзиками, який носять банкові службовці...*[47, с. 287].

Переклад Івана Кошелівця: *Але тепер він був зовсім випростаний; одягнений у припасовану уніформу з золоченими гудзиками, в яких ходить обслуга банкових закладів...*[46, с. 41].

У наведеному прикладі обома перекладачами задля відтворення складного іменника першотвору *Goldknöpfe (Pl)* застосований спосіб перекладу за допомогою аналога сполученням дієприкметника з іменником.

Означальний займенник + іменник

die Seitentür – інші двері

Іменник + зворотній займенник у давальному відмінку

Selbstvorwürfe (Pl) – дорікання собі

Іменник + прислівник

- *Morgenstunden (Pl) – години вранці*
- *das Rückwärtsgehen – рух назад*

Прислівник + іменник

- *der Schwerkranke – тяжко хворий*
- *die Straßenseite – потойбіч вулиці*

Частка перекладу аналогом або наближеного перекладу як способу перекладу складних іменників дослідницького корпусу українською становить відповідно до наших розрахунків 74,4 відсотки загальної кількості способів перекладу іменників-комполітів.

2.3.1.3. Модуляція (смісловий розвиток або логічний розвиток)

Модуляція як спосіб перекладу належить до лексичних трансформацій. За В.І. Карабаном, цей перекладацький прийом є видом контекстуальної заміни, коли в перекладі застосовується слово, значення якого є логічним розвитком значення слова, що перекладається [8, с. 289]. При цьому словниковий еквівалент вихідної мови замінюється на контекстуальний, логічний відповідник мови перекладу.

- *das Bargeld* – заробітки
- *Einrichtungsstücke (Pl)* – все, що треба

Першотвір: *Überdies hatten sie zum größten Teil ihre eigenen **Einrichtungsstücke** mitgebracht* [48, с. 146].

Переклад Євгена Поповича: *До того ж, майже **все, що їм треба**, пожильці привезли з собою* [47, с.293].

У наведеному прикладі перекладачем застосовано для відтворення іменника-композиції *Einrichtungsstücke (Pl)* модуляцію (смісловий розвиток) як спосіб перекладу. Словниковий еквівалент «частини устаткування» замінено автором перекладу на контекстуальний відповідник «*все, що треба*», що є притаманним для вживання в українській мові і повною мірою розкриває сенс оригінального виразу.

- *das Heidengeld* – скажені гроші

Першотвір: *Man denkt, er verdient ein **Heidengeld** und führt dabei ein schönes Leben* [48, с. 112].

Переклад Євгена Поповича: *Гадають, що вони дістають **скажені гроші** і майже нічого не роблять* [47, с. 270].

У даному випадку для відтворення складного іменника *das Heidengeld*, словникове значення якого «*величезна сума грошей*», що є розмовним, емоційно-підсиленним виразом, перекладач добирає прикметник «*скажені*», що в українській розмовній мові використовується також з метою емоційного підсилення.

- *das Heidengeld* – дістає гроші даремно

Переклад Івана Кошелівця: *Вважають, що він дістає даремно гроші й веде безтурботне життя* [46, с. 18].

У цьому випадку перекладач також застосував трансформацію смислового розвитку поняття, що супроводжується додаванням лексичних одиниць та є логічним відповідником у контексті речення.

- *Der Knochenbau* – кощаві плечі

Першотвір: *Diese alte Witwe, die in ihrem langen Leben mit Hilfe ihres starken **Knochenbaues** das Ärgste überstanden haben mochte, hatte keinen eigentlichen Abscheu vor Gregor* [48, с. 144].

Переклад Євгена Поповича: *Ця стара вдова, що на її **кощаві плечі** за довге життя лягав, мабуть, ще й не такий клопін, не відчувала до Грегора ніякої огиди* [47, с. 292-293].

У наведеному прикладі перекладач послуговується традиціями українського слововживання та культурою мови перекладу. Логічний розвиток поняття супроводжується при цьому лексичною заміною. Компонент «*Bau*» («будова, статура») складного іменника *Der Knochenbau* замінений іменником «плечі», адже поняття «*костиста будова/статура*» не є природним для української мови. Іменник «плечі» є доречним в контексті речення: українському читачеві прийнятно, що саме на плечі людини лягає тягар життєвого клопоту.

- *die Körpermasse* – все тіло
- *Laubsägearbeiten (Pl)* – «*вирізувати пилочкою щось у дереві / вирізувати щось лобзиком*»

Першотвір: *Er ist schon eine Zerstreung für ihn, wenn er sich mit **Laubsägearbeiten** beschäftigt* [48, с. 105].

Переклад Івана Кошелівця: *Ото тільки й розваги для нього, що **вирізувати пилочкою щось у дереві*** [46, с. 11].

Переклад Євгена Поповича: *Ото тільки й розважиться, як заходиться **щось вирізувати лобзиком*** [47,с. 265].

У наведеному прикладі задля відтворення складного іменника *Laubsägearbeiten (Pl)* обидва перекладачі застосовують такий спосіб перекладу як *смісловий розвиток*:

- здійснена лексична заміна компонента «*Arbeit*» (Pl) композита *Laubsägearbeiten* дієсловом «*вирізувати*»,
- додані лексичні одиниці: *щось у дереві / щось*.
- *die Seitentür* – інші двері

- *die Atemfreiheit* – щоб легше було дихати
- *Vermögensverhältnisse (Pl)* – гроші
- *das Violinspiel* – музика
- *die Zwischenzeit* – ці роки / цей час
- *die Vorzimmertür* – двері, що вели до передпокою

Частка модуляції (логічний / смисловий розвиток) як способу перекладу складних іменників дослідницького корпусу становить 3,6 відсотка загальної кількості способів перекладу іменників-комполітів.

2.3.1.4. Описовий (або пояснювальний) переклад

Цей спосіб перекладу належить до структурних трансформацій та застосовується у зв'язку з відсутністю в мові перекладу деяких термінів та понять мови першоджерела. У цьому разі нові лексичні елементи вихідної мови замінюються в мові перекладу словосполученням, яке адекватно передає зміст вжитого в мові оригіналу поняття та розкриває основні його ознаки [8, с. 297].

- *der Bürgerschüler* – учень середньої школи,
- *der Handelsakademiker* – студент торгівельної академії / студент комерційного училища,
- *das Hutgeschäft* – крамниця головних уборів
- *die Ledersofa* – оббите шкірою крісло
- *der Volksschüler* – учень народної школи

Частка описового або пояснювального перекладу складних іменників дослідницького корпусу українською становить відповідно до наших розрахунків 1,5 відсотки загальної кількості способів перекладу іменників-комполітів.

2.3.1.5. Генералізація

Генералізація як спосіб перекладу належить до лексико-семантичних трансформацій і є прийомом створення контекстуальної заміни. За

В.І. Карабаном, внаслідок прийому генералізації слово з вузьким значенням, що перекладається, замінюється у перекладі на слово із ширшим значенням та надає йому узагальнений характер [8, с. 306].

- *das Ehebett* – «ліжко / постіль»

Першотвір: *Das Ehepaar Samsa saß im **Ehebett** aufrecht da und hatte zu tun, den Schrecken über die Bedienerin zu verwinden, ehe es dazu kam, ihre Meldung aufzufassen* [48, с. 156].

Переклад Євгена Поповича: *Подружжя Замзи посідали в **постелі** і, перелякані поведінкою робітниці, довго не могли збагнути, що вона сказала* [47, с. 301].

Переклад Івана Кошелівця: *Подружжя Замзи сиділо в **ліжку** й мусило спочатку перебороти страх від появи служниці, перш ніж усвідомити її повідомлення* [46, с. 59].

У наведеному прикладі обома перекладачами задля відтворення складного іменника *das Ehebett* застосовано генералізацію як спосіб перекладу: «постіль / ліжко». Таке рішення авторів перекладів, на нашу думку, зумовлено запобіганням порушення стилістичних норм української мови. Переклад слова вихідної мови «*подружнє ліжко*» є небажаним і недоречним, адже на початку речення вже є слово «*подружжя*», що спричинило б тавтологію в реченні.

- *das Frühstücksgeschirr* – «посуд»

Першотвір: *Das Frühstücksgeschirr stand in überreicher Zahl auf dem Tisch, denn für den Vater war das Frühstück die wichtigste Mahlzeit des Tages, die er bei der Lektüre verschiedener Zeitungen stundenlang hinzog* [48, с. 111].

Переклад Євгена Поповича: *Стіл у вітальні був весь заставлений **посудом**, бо для батька сніданок важив набагато більше, ніж обід або вечеря; читаючи газети, він розтягував його на цілі години* [47, с. 270].

У наведеному прикладі для відтворення композита-іменника *das Frühstücksgeschirr* перекладач застосував генералізацію як спосіб перекладу. Це зумовлено запобіганням небажаних для норм українського

слововживання тавтологій, адже далі у реченні Євген Попович використовує іменник «сніданок».

Частка генералізації як способу перекладу складних іменників дослідницького корпусу українською становить відповідно до наших розрахунків 0,7 відсотка загальної кількості способів перекладу іменників-комполітів.

2.3.1.6. Цілісне перетворення

Цей спосіб перекладу належить до лексико-граматичних трансформацій. Цілісне перетворення передбачає переосмислення та передачу сенсу під час перекладу за допомогою інших слів.

- *das Donnerwetter* – лайка / лаятися

Першотвір: *Und selbst wenn er den Zug einholte, ein **Donnerwetter** des Chefs war nicht zu vermeiden, denn der Geschäftsdienner hatte beim Fünfzug gewartet und die Meldung von seiner Versäumnis längst erstattet* [48, с. 98].

Переклад Євгена Поповича: *І якби він навіть устиг на поїзд, однаково шеф буде лаятися, бо їхній кур'єр чекав на п'ятигодинний і давно вже повідомив про його прогул* [47, с. 261]

Переклад Івана Кошелівця: *А навіть якби він ще й устиг до потягу, однак не уникнути лайки хазяїна, бо ж посланець фірми чекав на нього біля п'ятигодинного потягу і вже давно повідомив про його спізнення* [46, с. 5].

У наведеному прикладі обома перекладачами для відтворення складного слова *das Donnerwetter* застосовано спосіб повного лексичного перетворення: лайка / лаятися. На нашу думку, це можна пояснити трансформуванням виразу, притаманного для норм німецького слововживання та адаптацією його до українського мовного середовища.

- *der Zusammensturz* (словникове значення: «обвал, падіння; аварія») – вибух гніву / буря

Частка цілісного перетворення як способу перекладу складних іменників дослідницького корпусу українською становить відповідно до

наших розрахунків / відсоток загальної кількості способів перекладу іменників-комполітів

2.3.1.7. Опущення (вилучення) слова

Цей спосіб перекладу належить до лексико-граматичних трансформацій та застосовується з метою уникнення порушень норм мови перекладу. При цьому в перекладі випускається певний компонент складного слова через надлишок інформації, яку він несе.

- *das Goldmonogramm* – монограма

Першотвір: *Er warf seine Mütze, auf der **Goldmonogramm**, wahrscheinlich das einer Bank, angebracht war...* [48, с. 137].

Переклад Івана Кошелівця: *Він кинув свою шапку, на якій була примоцована **монограма**, мабуть, якогось банку...* [46, с. 41].

Застосовуючи вилучення компоненту «золота» складного іменника *das Goldmonogramm* перекладач, вірогідно, намагався не переобтяжувати опис елементів одягу (уніформи) батька головного героя прикметником «золотий», адже у попередньому реченні він вже присутній (йдеться про «золочені гудзики»). Проте, на нашу думку, при застосуванні перекладачем цієї трансформації в перекладі зменшено обсяг оригінальної інформації.

- *Hosentaschen (Pl)* – кишені,
- *das Grußwort* – слово,
- *Handbewegungen (Pl)* – рука

Першотвір: *Und sie brach so heftig in Weinen aus, daß ihre Tränen auf das Gesicht der Mutter niederflossen, von dem sie sie mit mechanischen **Handbewegungen** wischte* [48, с. 153].

Переклад Євгена Поповича: *І вона так гірко заплакала, що сльози закапали матері на обличчя і та почала машинально витирати їх **рукою*** [47, с. 298].

У наведеному прикладі вилучення перекладачем компоненту «*Bewegungen*» – «рухи» складного іменника *Handbewegungen* пояснюється на нашу думку тим, що відповідно до норм слововживання української мови,

переклад цього компоненту є надлишковим, адже в контексті реченні він не має сенсу.

- *das Menschenzimmer* – кімната

Першотвір: *Sein Zimmer, ein richtiges, nur etwas zu kleines Menschenzimmer, lag ruhig zwischen den vier wohlbekanntten Wänden* [48, с. 96].

Переклад Івана Кошелівця: *Його кімната, справжня, децю мала кімната стояла в своїх чотирьох, добре знайомих стінах* [46, с. 3].

У цьому прикладі перекладач, відтворюючи складний іменник *das Menschenzimmer*, використовує вилучення компоненту «*Menschen*» композиту, адже дослівний переклад «людська кімната» не є природним для українського читача.

- *die Musterkollektion* – «зразки»
- *die Obstschale* – «миска»
- *die Rückenlage* – «стина»

Першотвір: *Mit welcher Kraft er sich auch auf die rechte Seite warf, immer wieder schaukelte er in die Rückenlage zurück* [48, с. 97].

Переклад Євгена Поповича: *Хоч як він борсався, щоб перекинути своє тіло на правий бік, воно щоразу перекочувалося назад на спину* [47, с. 260].

Переклад Івана Кошелівця: *Хоч як не кидався він з усієї сили на правий бік, кожного разу знову перевертався на спину* [46, с. 3].

Задля відтворення складного іменника *die Rückenlage* обидва перекладачі використали випущення компоненту «*Lage*» композиту як спосіб перекладу. Це можна пояснити намаганням перекладачами дотриматися мовних норм української мови: дослівний переклад «положення на спині» в контексті речення є недоречним та неприродним.

- *Stiefelsohlen (Pl)* – підшви
- *die Türöffnung* – двері
- *Vollbärte (Pl)* – бороди
- *der Zeigefinger* – палець

Першотвір: «*Herr Samsa!*» rief der mittlere Herr dem Vater zu und zeigte, ohne ein weiteres Wort zu verlieren, mit dem **Zeigefinger** auf den langsam sich vorwärtsbewegenden Gregor [48, с. 150].

Переклад Євгена Поповича: – *Пане Замза!* – гукнув середній пожилець батокові і, ні слова більше не мовлячи, показав пальцем на Грегора, що помалу ліз по підлозі [47, с. 296].

Відтворюючи складний іменник *der Zeigefinger*, словникове значення якого «*вказівний палець*», перекладач застосував вилучення компоненту «*Zeige*». Ми вважаємо, що такий спосіб перекладу вмотивовано запобіганням в реченні повторів, які суперечать нормам українського слововживання. Вилучений компонент повністю компенсується вжитим дієсловом «*показав*» в реченні.

- *die Zimmermöbel* – меблі

Першотвір: ...*Und warum solle nicht auch Gregor diese Empfindung haben, da er doch an die **Zimmermöbel** längst gewöhnt sei und sich deshalb im leeren Zimmer verlassen fühlen werde* [48, с. 131].

Переклад Івана Кошелівця: ...*А чому б і Грегорові не мати цього самого почуття, бо він давно звик до **меблів** і почував би себе самотньо в порожній кімнаті* [46, с. 35].

Переклад Євгена Поповича: *Адже він давно звик до **меблів** і в порожній кімнаті почуватиметься самотнім* [47, с. 283].

Відтворюючи німецький композит-іменник *die Zimmermöbel* українською перекладачі застосували вилучення компоненту «*Zimmer*» складного слова. Такий спосіб перекладу, на нашу думку, вмотивовано запобіганням в реченні лексичних повторів, які є вкрай небажаними відповідно до норм українського слововживання. Вилучений компонент «*кімнатні*» компенсується вжитим іменником «*кімната*» в реченні.

Частка вилучення як способу перекладу складних іменників дослідницького корпусу українською становить відповідно до наших

розрахунків 3,6 відсотка загальної кількості способів перекладу іменників-комполітів

2.3.1.8. Калькування (дослівний або буквальный переклад)

Цей спосіб перекладу належить до лексичних трансформацій.

За використання калькування перекладач вдається до поморфемного відтворення компонентів складного слова.

- *der Knochenbau* – «костиста будова»

Першотвір: *Diese alte Witwe, die in ihrem langen Leben mit Hilfe ihres starken Knochenbaues das Ärgste überstanden haben mochte, hatte keinen eigentlichen Abscheu vor Gregor* [48, с. 144].

Переклад Івана Кошелівця: *Ця стара вдова, завдяки своїй костистій будові, могла витримати найсуворіші випробування й не мала ніякої відрази до Грегора* [46, с. 48].

У наведеному прикладі перекладач застосовує для відтворення українською складного іменника *der Knochenbau* калькування як спосіб перекладу. На нашу думку, вираз «костиста будова» не є притаманним для української мови та не пояснює, яку саме зовнішність мала жінка: чи була вона худорлявої статури, чи мала широку кістку та була дебілою.

- *der Krankenkassenarzt* – лікар від каси хворих / лікар з лікарняної каси
- *das Menschenzimmer* – людська кімната
- *die Tierstimme* – тваринний голос

Частка калькування як способу перекладу складних іменників дослідницького корпусу українською становить відповідно до наших розрахунків 1,2 відсотки загальної кількості способів перекладу іменників-комполітів

2.3.1.9. Додавання

Цей спосіб перекладу належить до лексико-граматичних трансформацій.

Додавання (додаткова інформація, уточнення, роз'яснення) використовується під час перекладу з метою покращення сприйняття думки автора, розуміння носієм української мови та природності звучання:

- *Die Körpermasse* – *вся маса тіла*

Першотвір: *Dies gelang auch leicht, und trotz ihrer Breite und Schwere folgte schließlich die Körpermasse langsam der Wendung des Kopfes* [48, с. 101].

Переклад Івана Кошелівця: *Це йому вдалося легко, і, попри свою широчінь і вагу, вся маса тіла повільно сунулася за рухом голови* [46, с. 8].

У наведеному прикладі перекладач, відтворюючи складний іменник *Die Körpermasse*, додає означальний займенник «вся». На нашу думку, це додавання надає перекладу більш природного звучання для українського читача.

- *die Militärzeit* – *часи перебування у війську / часи військової служби*
- *der Schwerkranke* – *важко хвора людина*
- *der Oberkörper* – *верхня частина тіла*
- *der Unterleib* – *нижня частина тіла*

Частка додавання як способу перекладу складних іменників дослідницького корпусу українською становить відповідно до наших розрахунків 1,6 відсотка загальної кількості способів перекладу іменників-комполітів

2.3.1.10. Транслітерування

Цей спосіб перекладу належить до лексичних трансформацій та є видом транскодування. Це політерне відтворення слова вихідної мови за допомогою абетки цільової мови. Транслітерація необхідна саме тоді, коли важливо дотримати лексичну стислість позначення і підкреслити специфічність речі або поняття, якщо немає точної відповідності в мові перекладу. Іноді за використання цього способу перекладу необхідно надавати перекладацьке пояснення.

Der Schlafrock – «шлафрок»

Також перекладачем Іваном Кошелівцем була зроблена пояснювальна примітка: «*шлафрок – халат*» [46, с. 44].

Частка транслітерації як способу перекладу складних іменників дослідницького корпусу українською становить відповідно до наших розрахунків 0,3 відсотка загальної кількості способів перекладу іменників-комполітів.

2.3.1.11. Антономічний переклад

За В.І. Карабаном цей спосіб перекладу є одним з «основних прийомів створення контекстуальної заміни» [8, с. 288] та належить до лексико-граматичних трансформацій. При антономічному перекладі слово, що перекладається, не замінюється на антонім у мові перекладу, а змінює лише форму на протилежну (позитивну – на негативну і навпаки), при цьому його зміст, значення залишається без особливих змін [8, с. 291].

- *das Stillschweigen* – *навіть словом не перемовившись*

Першотвір: *Als sie dann allein waren, aßen sie fast unter vollkommenen Stillschweigen* [48, с. 147].

Переклад Євгена Поповича: *Коли ж вони залишились у вітальні самі, то взялися до їжі, навіть словом не перемовившись* [47, с. 294].

Відтворюючи складний іменник *das Stillschweigen* українською, перекладач застосовує антономічний переклад. На нашу думку, він вдається до негативації: композит *das Stillschweigen* (за словником – «мовчання») не містить формально вираженої заперечувальної семи, натомість в перекладі у сполученні слів з'являється заперечна частка *не* та частка *навіть*, яка підсилює це заперечення. При цьому загальне значення композита в перекладі не змінюється.

- *die Tierstimme* – *нелюдський голос*

Першотвір: *Das war eine Tierstimme, sagte der Prokurist, auffallend leise gegenüber dem Schreien der Mutter* [48, с. 108].

Переклад Євгена Поповича: *Це якийсь нелюдський голос, – мовив повірений напрочуд тихо супроти материнського крику* [47, с. 268].

У наведеному прикладі, ми вважаємо, перекладач також застосовує негативацію як вид антономічного перекладу для відтворення складного іменника *die Tierstimme* українською. Слово вихідної мови не містить формально вираженої заперечувальної семи, натомість в перекладі з'являється префікс *не*, при цьому лексичне значення слова першоджерела зберігається.

Частка антономічного перекладу складних іменників дослідницького корпусу українською становить відповідно до наших розрахунків 0,5 відсотка загальної кількості способів перекладу іменників-комполітів.

2.3.2. Способи перекладу складних прикметників дослідницького корпусу

Корпус складних прикметників, відібраних з новели Франца Кафки «Die Verwandlung» складає 12 лексичних одиниць. На основі аналізу дослідницького корпусу було виділено наступні способи перекладу прикметників-комполітів:

Переклад за допомогою аналога (наближений переклад)

1. Переклад складним прикметником

Складні прикметники можуть перекладатися за допомогою аналога складними прикметниками з переважним збереженням порядку компонентів німецької мови і часто пишуться через дефіс. У деяких випадках можлива перестановка порядку компонентів .

- *grauschwarz* – *темно-сірий*
- *begriffsstützig* – *тупоголовий*
- *selbstverständlich* – *самозрозуміле*

2. Переклад прикметником та прийменниковою групою (прикметник + прийменник + іменник):

- *arbeitsscheu* – *ледачі до праці*
- *ohnmachtsähnlich* – *схожій на млість*

3. Переклад відповідним простим прикметником

- *arbeitsscheu* – ліниві
- *begriffsstützig* – невторопний
- *blödsinnig* – божевільна
- *frühzeitig* – передчасне
- *irrsinnig* – ошалілий / божевільний
- *ohnmachtsähnlich* – непритомний
- *selbstverständlich* – звичні

4. Переклад конструкцією з прислівником (прислівник + прикметник)

- *allzukurze* – дуже стисле / надто коротке
- *wohlbekannte* – добре знайомі

Грамматична заміна частини мови

1. заміна прикметника дієсловом

- *blödsinnig* – отупіти

2. заміна прикметника прислівником

- *wahrhetsgetreu* – правдиво
- *frühzeitig* – вдосвіта
- *gleichgültig* – байдуже

Модуляція

- *wahrhetsgetreu* – як є

Першотвір: *Werden Sie alles, **wahrhetsgetreu** berichten?*[48, с. 111]

Переклад Євгена Поповича: *Ви розповісте все, **як** воно є?* [47, с. 270]

Перекладач, відтворюючи складний прикметник *wahrhetsgetreu*, словникове значення якого «правдивий», застосовує модуляцію як спосіб перекладу. Євген Попович добирає словосполучення яке за значенням є синонімічним до німецького композита-прикметника.

2.3.3. Способи перекладу складних числівників дослідницького корпусу

У корпусі композитів представлені числівники у кількості 4 лексичних одиниць. На основі аналізу дослідницького корпусу було виділено наступні способи перекладу числівників-композитів:

Переклад за допомогою аналога (наближений переклад)

1. Переклад відповідним простим іменником

- *einviertel* – *чверть*

2. Переклад кількісним дробовим числівником

- *dreiviertel* – *три чверті*

3. Переклад іменником з числовим значенням + іменник у родовому відмінку

- *hundertmal* – *сотня разів*

4. Переклад кількісним числівником + іменник у родовому відмінку

- *tausendmal* – *тисяча разів*

Модуляція

- *dreiviertel* – *сорок п'ята хвилина*

Першотвір: *Es war halb sieben Uhr, und die Zeigen gingen ruhig vorwärts, es war sogar halb vorüber, es näherte sich schon dreiviertel* [48, с. 98].

Переклад Євгена Поповича: *Було пів на сьому, і стрілка неухильно рухалася далі, навіть перейшла за половину, наближалася вже до сорок п'ятої хвилини* [47, с. 260].

У наведеному прикладі задля відтворення складного числівника *dreiviertel* перекладач застосував такий спосіб перекладу як *смісловий розвиток*:

- здійснена лексична заміна композита синонімом «сорок п'ять», який є складеним числівником
- додана лексична одиниця – іменник «хвилина».

Граматична заміна частини мови

Заміна прислівником

- *hundertmal* – *усома*

2.3.4. Способи перекладу складних дієслів дослідницького корпусу

У корпусі композитів представлені дієслова у кількості 4 лексичних одиниць. На основі аналізу дослідницького корпусу було виділено наступні способи перекладу числівників-композитів:

Переклад за допомогою аналога (наближений переклад)

1. Відповідним простим дієсловом

- *war übriggeblieben* – лишилося / залишилося
- *ist stehengeblieben* – лишилося / залишилося

2. Переклад словосполученням: дієсловом + прислівник

sich vorwärtsstieß – рвонувся вперед / закинув низ

Автономічний переклад

- *waren wachgeblieben* – не спали

Модуляція

waren wachgeblieben – досі сиділи

На нашу думку, перекладач, відтворюючи складне дієслово *waren wachgeblieben*, застосовує смисловий розвиток як спосіб перекладу.

Використане перекладачем словосполучення «досі сиділи» є синонімічним за значенням до німецького дієслова-композиції.

2.3.5. Способи перекладу складного прислівника та складних дієприслівників / дієприкметників дослідницького корпусу

- *viertelstundenlang* – чверть години

Складний прислівник *viertelstundenlang*, знайдений нами у творі, обидва перекладачі відтворюють завдяки наближеному перекладу за допомогою аналога: словосполученням за наступною структурою: іменник, який має числове значення + іменник у родовому відмінку.

У корпусі композитів представлені дієприслівники та дієприкметники загальною кількістю 8 одиниць. На основі аналізу дослідницького корпусу було виділено наступні способи перекладу даних лексичних одиниць.

Переклад за допомогою аналога (наближений переклад)

1. Переклад дієприкметником

- *auseinandergerackte* – розпакований
- *staubbedekt* – запилений

2. Дієприслівниковим зворотом

- *kopfschüttelnd* – похитуючи головою
- *aneinandergedrängt* – притиснувшись один до одного
- *nichtsahnende* – нічого не підозріваючи / не про що не здогадуючись

3. Дієприкметниковим зворотом

- *staubbedekt* – обліплений курявою
- *auseinandergerackte* – загорнуті кожен окремо

Граматична заміна частини мови

1. Заміна прислівником

- *freigelassen* – довільно

2. Заміна дієсловом + іменник

kopfschüttelnd – похитав головою

3. Заміна прикметником:

3.1. Заміна прикметником вищого ступеня простої форми

schreckenerregender – страшніша

3.2. Заміна прикметником вищого ступеня складеної форми

schreckenerregender – більш застрашливе

Модуляція

- *möbelerschütternd* – від якого стрясаються меблі / від якого аж меблі дрижать

Першотвір: Ja, aber war es möglich, dieses *möbelerschütternde* Läuten ruhig zu verschlafen?[48, с. 98]

Переклад Івана Кошелівця: Так, але ж чи можна спокійно проспати той дзвінок, **від якого стрясаються меблі**?[46, с. 5]

Переклад Євгена Поповича: Так, але ж хіба можна не почути деренчання, **від якого аж меблі дрижать**?[47, с. 261]

Для відтворення складного дієприкметника *möbelerschütternd* обидва перекладачі застосували смисловий розвиток як спосіб перекладу: композит перекладено за допомогою підрядного означального речення.

- *freigelassen* – полишені самі на себе

Для відтворення складного дієприкметника *freigelassen* перекладач застосовує смисловий розвиток як спосіб перекладу: компонент «*frei*» композиту, словникове значення якого «вільний» замінено словосполученням «самі на себе», зберігаючи при цьому лексичне значення складного слова.

2.4. Порівняльний аналіз способів перекладу складних слів новели Франца Кафки «*Die Verwandlung*», застосованих перекладачами Євгеном Поповичем та Іваном Кошелівцем

На сьогодні відомо декілька перекладів українською новели Франца Кафки «*Die Verwandlung*»: виконаний Анною Савченко у 2017 році, філологом-германістом Євгеном Поповичем у 1963 році та літературознавцем Іваном Кошелівцем у 1989 році. Саме переклади Євгена Поповича та Івана Кошелівця ми обрали для з'ясування способів перекладу складних слів у творі Франца Кафки.

Переклад складних іменників, виконаний Євгеном Поповичем складає 45 відсотків дослідницького корпусу, Іваном Кошелівцем – 55 відсотків.

Проаналізувавши матеріали дослідження було встановлено, що найпоширенішим способом перекладу складних іменників новели, застосованим обома перекладачами, є переклад за допомогою аналога (або наближений переклад). Частка перекладу аналогом у Євгена Поповича становить 68,3 відсотка, у Івана Кошелівця – 80,2 відсотка. Відтворення аналогом перекладачі здійснювали здебільшого простим словом – *іменником* (50 відсотків у Євгена Поповича та 38,8 відсотків у Івана Кошелівця) та словосполученням. У перекладах, здійснених словосполученням, переважає сполуки *прикметника з іменником* (23,2 відсотка у Євгена Поповича та 31,2 відсотка у Івана Кошелівця), сполука *іменника з іменником у родовому відмінку* (13 відсотків у Євгена Поповича та 18,8 відсотків у Івана Кошелівця) та сполученням *іменника з прийменниковою групою* (8,7 відсотка у Євгена Поповича та 6,5 відсотка у Івана Кошелівця). Перекладачі застосовують

також для відтворення складних іменників українською складні слова та сполуки іменників з різними частинами мови.

Таким чином, здійснюючі переклад складних іменників за допомогою аналога, Євген Попович для відтворення українською використовує більше простих іменників, натомість Іван Кошелівець – словосполучень.

Другу позицію у обох перекладачів займає граматична заміна слова однієї частини мови на слово іншої частини мови як спосіб перекладу, частка якого складає 7,5 відсотка у Івана Кошелівця та 15,8 відсотка у Євгена Поповича.

Обидва перекладачі застосовують також вилучення слова як спосіб перекладу (4 відсотки у Євгена Поповича та 3,3 відсотки у Івана Кошелівця). Перекладачі застосовують також модуляцію (смисловий або логічний розвиток) для відтворення українською. Частка цього способу перекладу становить близько 2 відсотків у Івана Кошелівця, натомість у Євгена Поповича – 5,5 відсотки.

Серед способів перекладу можна виокремити також додавання слова як спосіб перекладу, частка якого становить 1 відсоток у Євгена Поповича, та 2,4 відсотки у Івана Кошелівця.

У роботах обох перекладачів трапляються в меншій кількості також й інші способи перекладу, як-то: описовий переклад, генералізація, калькування, транскодування, антономічний переклад та цілісне перетворення.

Розглядаючи способи перекладу складних слів за змістом, ми дійшли висновку, що в деяких випадках для відтворення складного слова українською обидва перекладачі обирають однакові способи перекладу, наприклад:

das Dienstmädchen – *покоївка* (переклад Кошелівця)

служниця (переклад Поповича)

Обидва перекладачі відтворюють композит за допомогою аналога простим словом (іменником).

Das Donnerwetter – лайка (переклад Кошелівця)

лаятися (переклад Поповича)

Обидва перекладачі застосовують цілісне перетворення як спосіб перекладу.

Das Ehebett – ліжко (переклад Кошелівця)

постіль (переклад Поповича)

Обидва перекладачі застосовують генералізацію як спосіб перекладу.

Der Handelsakademiker – студент торгівельної академії (переклад Кошелівця)

Der Handelsakademiker – студент комерційного училища (переклад Поповича)

Обидва перекладачі застосовують описовий переклад як спосіб перекладу.

Laubsägearbeit (PI) – вирізувати пилочкою щось у дереві (переклад Кошелівця)

вирізувати щось лобзиком (переклад Поповича)

Обидва перекладачі застосовують модуляцію (смісловий розвиток) як спосіб перекладу.

Die Militärzeit – часи перебування і війську (переклад Кошелівця)

часи військової служби (переклад Поповича)

Обидва перекладачі застосовують додавання слова як спосіб перекладу.

Der Rückwärtslauf – втекти (переклад Кошелівця)

позадкував (переклад Поповича)

Обидва перекладачі застосовують граматичну заміну частини мови як спосіб перекладу.

При цьому в інших випадках способи перекладу, обрані перекладачами, не збігаються, наприклад:

Die Gewalttat – насильство (переклад Кошелівця)

силоміць (переклад Поповича)

У цьому прикладі І. Кошелівець застосовує аналог (просте слово – іменник) як спосіб перекладу, натомість Є.Попович – граматичну заміну частини мови.

Die Atemfreiheit – звільнити віддих (переклад Кошелівця)

щоб легше було дихати (переклад Поповича)

У наведеному прикладі І. Кошелівець застосовує спосіб граматичної заміни частини мови, натомість Є.Попович – модуляцію (смісловий розвиток).

Der Knochenbau – костиста будова (переклад Кошелівця)

кощаві плечі (переклад Поповича)

У наведеному прикладі І. Кошелівець вдається до калькування, натомість Є.Попович застосовує модуляцію як спосіб перекладу.

Die Musterkollektion – набір зразків (переклад Кошелівця)

Die Musterkollektion – зразки (переклад Поповича)

У наведеному прикладі І. Кошелівець перекладає складне слово аналогом за допомогою словосполучення (іменник + іменник у родовому відмінку), натомість Є.Попович застосовує випущення слова як спосіб перекладу.

Таким чином, одне й теж саме складне слово можна перекладати різними способами. Вибір перекладачем того чи іншого способу перекладу композита залежить від загального контексту речення, та може як збігатися, так й в тому чи іншому випадку різнитися.

Отже, вибір способу перекладу складних слів німецької мови українською, перекладацькі прийоми можна розглядати як творчість автора перекладу, як унікальне рішення особистості перекладача.

Висновки до розділу 2

Дослідження відтворення складних слів при перекладі з німецької мови українською проводилось на підставі двох перекладів новели Франца Кафки «Die Verwandlung», виконаних Євгеном Поповичем та Іваном Кошелівцем.

Під час дослідження було проаналізовано 235 складних слова.

Виявлено, що відтворюючи німецькі складні слова українською перекладачі стикаються із певними граматико-морфологічними проблемами. Вони спричинені відсутністю словникових відповідників німецьких композитів, адже їх велика кількість утворюється в процесі мовлення, а тому не завжди закріплена у двомовних словниках. З метою добору адекватного та влучного відповідника, перекладач вдається до різних способів відтворення оригінальних складних слів. Одним зі шляхів подолання труднощів перекладу німецьких композитів є осмислення їхньої структури.

З метою з'ясування структурних особливостей складні слова були досліджені за наступними критеріями: кількістю твірних основ, належністю до частин мови та формою з'єднання компонентів

На підставі дослідження складних слів за кількістю твірних основ виявлено наявність двокомпонентних та багатокомпонентних композитів.

Двокомпонентні композити складають переважну більшість: 223 одиниці або 94,9%. Багатокомпонентні композити представлені в незначній кількості трикомпонентними (10 одиниць або 4,25%) та чотирьохкомпонентними (2 одиниці або 0,85%) лексичними утвореннями.

Під час дослідження складних слів за належністю до частин мови виявлено, що переважну більшість композитів у першотворі складають іменники: 206 лексичних одиниць або 87,7%. На периферії цієї підгрупи знаходяться складні прикметники (12 лексичних одиниць або 5,1%), дієприкметники / дієприслівники (8 одиницям або 3,4%), дієслова у кількості 4 одиниць або 1,7%, числівники у кількості 4 одиниць або 1,7% та складний прислівник, представлений у творі 1 лексичною одиницею (0,4%).

За формою з'єднання компонентів складні слова було розподілено залежно від наявності або відсутності з'єднувального елемента на повноскладні та неповноскладні. При цьому виявлено 55 одиниць (або 23,4 %) *неповноскладних* композитів, безпосередні складові яких поєднані між собою за допомогою з'єднувальних елементів: -s-, -n-, -es-, -en-, -er -.

На підставі аналізу структурних особливостей дослідницького корпусу складних слів виокремлено способи перекладу складних іменників, складних прикметників, складних дієприкметників, складних дієслів, складних числівників та складного прислівника.

Встановлено, що найпоширенішим способом перекладу складних іменників дослідницького корпусу є переклад за допомогою аналога (наближений переклад), частка якого становить 74,4 відсотка. Іменники - композити відтворені українською як простими словами, так і словосполученнями:

- ✓ простим іменником – 43,8 %;
- ✓ складним іменником – 1,6%;
- ✓ словосполученням за такою структурою:
 - прикметник + іменник –27,6%,
 - іменник у називному відмінку + іменник у родовому відмінку –15,9%,
 - іменник + прийменник + іменник –7,5%,
 - складний прикметник + іменник –1%,
 - іменник + інші частини мови (займенники, дієприкметники, прислівники) – 2,6%

На другому місці за поширеністю способом перекладу складних іменників виявилася граматична заміна слова однієї частини мови на слово іншої частини мови, частка якої складає 11,6 відсотків.

Наступними способами перекладу є модуляція та вилучення слова, частка кожного з яких становить 3,6 відсотка.

Додаванню слова серед способів перекладу складних іменників належить 1,6 відсотка, описовому перекладу – 1,5 відсотка, цілісному перетворенню – 1 відсоток, калькуванню – 1,2 відсотка.

Найменш поширенішими серед способів перекладу виявилися генералізація значення – 0,7%, антономічний переклад – 0,5% та транскодування – 0,3%.

Встановлено, що серед способів перекладу складних прикметників першотвору переважає переклад за допомогою аналога (77,3%), а саме:

- ✓ відповідним простим прикметником – 36,4%;
- ✓ складним прикметником – 13,6%;
- ✓ переклад словосполученням за такою структурою:
 - прикметник + прийменник + іменник – 9,1%,
 - прислівник + прикметник – 18,2%.

Наступними способами перекладу виявилися граматична заміна частини мови (18,2%) та модуляція, частка якої складає 4,5%.

Найбільш поширеним способом перекладу складних числівників новели виявився переклад за допомогою аналога, частка якого складає 75 відсотків, а саме:

- ✓ відповідним простим іменником – 25%;
- ✓ кількісним дробовим числівником – 12,5%;
- ✓ словосполученням за наступною структурою:
 - іменник з числовим значенням + іменник у родовому відмінку – 12,5%,
 - кількісний числівник + іменник у родовому відмінку – 25%.

Серед способів перекладу складних числівників виокремлено також модуляцію та граматичну заміну частини мови, частки яких становлять відповідно по 12,5 відсотків.

З'ясовано, що складний прислівник дослідницького корпусу відтворено українською за допомогою аналога: словосполученням, до складу якого входять простий іменник, що має числове значення та іменник у родовому відмінку.

Виявлено, що найпоширенішим способом перекладу складних дієслів першотвору є наблизений переклад за допомогою аналога, якому належить 75 відсотків:

- ✓ переклад простим дієсловом – 50%;
- ✓ переклад словосполученням: дієслово + прислівник – 25%.

Відтворення складних дієслів новели здійснено також шляхом антономічного перекладу та модуляції, частки яких становлять відповідно по 12,5 відсотків.

Переклад за допомогою аналога виявився найпоширенішим способом перекладу й складних дієприслівників та дієприкметників. Його частка складає 53,3 відсотка:

- ✓ переклад дієприкметником – 13,3%;
- ✓ переклад дієприслівниковим зворотом – 26,7 %;
- ✓ переклад дієприкметниковим зворотом – 13,3%.

На другому місці за поширеністю способом перекладу складних дієприслівників та дієприкметників виявилася граматична заміна частини мови, частка якої складає 26,7 відсотки. Модуляції як менш поширеному способу перекладу належить 20 відсотків.

Здійснивши невеликий порівняльний аналіз способів перекладу, застосованих Євгеном Поповичем та Іваном Кошелівцем, ми дійшли висновків, що одне й теж саме складне слово можна перекладати різними способами, вибір яких залежить від загального контексту речення, та може як збігатися, так й різнитися, адже перекладацькі прийоми – це творчість та унікальне рішення перекладача.

ВИСНОВКИ

У ході вирішення поставлених завдань було виявлено, що на сучасному етапі розвитку німецької мови найпродуктивнішим, найпопулярнішим та найпоширенішим видом словотворення є словоскладання. Збагачення та вдосконалення лексичного запасу шляхом словоскладання полягає в утворенні нових слів завдяки з'єднанню двох або більше основ, коренів чи цілих слів в одну лексичну одиницю.

Результатом словоскладання або композиції є складне слово (від лат. «складений із частин»), поняття якого дослідники визначають здебільшого за морфемним складом та семантичною єдністю компонентів .

Виходячи з мети дослідження з'ясовано причини поширеності словоскладання як словотвірної моделі сучасної німецької мови, серед яких виокремлюють синтаксичні, морфологічні, лексичні, граматичні та позамовні фактори.

Встановлено, що переважна більшість словникового запасу сучасної німецької мови складається з композитів-іменників. Структура складного слова завжди бінарна, що її утворюють безпосередні складові. В них практично відсутні обмеження щодо належності до частин мови. Компоненти композиту можуть з'єднуватись між собою як без допомоги з'єднувального елемента, так і за допомогою сполучних елементів.

Здійснюючи огляд теоретичних досліджень вітчизняних та зарубіжних мовознавців стосовно проблем словоскладання, встановлено, що складне слово відрізняється від простих груп слів за формальними та семантичними ознаками.

Виявлено, що критеріями відмежування складних слів від інших мовних одиниць є такі: денотативний, семантичний, синтаксичної цілісності та лексико-граматичної єдності.

З'ясовано, що на сучасному етапі розвитку німецької мови існує декілька типів класифікацій складних слів, які базуються на різних принципах:

- за формою з'єднання компонентів та структурою складного слова в

межах структурно-генетичної класифікації виокремлюють повноскладні або справжні композити, неповносклані або несправжні композити;

- залежно від належності композита до певної частини мови в межах морфологічної класифікації виокремлюють складні іменники, складні прикметники, складні дієслова, складні числівники, складні прислівники, складні прийменники, складні дієприкметники/дієприслівники;

- виходячи з семантичних та синтаксичних відношень між компонентами композиту в межах семантико-синтаксичної класифікації виділяють детермінативні, копулятивні композити, зсуви та зрощення.

Відповідно до мети дослідження було проаналізовано 235 складних слова, вилучених методом суцільної вибірки з новели Франца Кафки та двох його перекладів: Євгена Поповича «Перевтілення» та Івана Кошелівця «Перетворення».

Виявилося, що під час відтворення німецьких складних слів українською виникають певні труднощі, які, насамперед, спричинені відсутністю словникових відповідників німецьких композитів. Вони великою мірою утворюються в процесі мовлення, а тому не завжди закріплені у двомовних словниках. З метою добору адекватного відповідника перекладач вдається до різних способів відтворення складних слів першотвору. Одним з важливих шляхів подолання труднощів перекладу є розуміння їхньої структури.

Задля визначення структурних особливостей складних слів аналіз корпусу композитів проводився за наступними критеріями: кількістю твірних основ, належності до певної частини мови, формою з'єднання компонентів.

На підставі вивчення складних слів за кількістю твірних основ виявлено наявність у новелі Франца Кафки двокомпонентних композитів, які складають переважну більшість (223 одиниці або 94,9%), трикомпонентних (10 одиниць або 4,25%) та чотирьохкомпонентних (2 одиниці або 0,85%) лексичних утворень.

Розглядаючи складні слова за належністю до частин мови, ми дійшли висновків, що переважну більшість композитів першотвору складають іменники: 206 лексичних одиниць або 87,7%.

Інші частини мови, а саме: складні прикметники у кількості 12 лексичних одиниць або 5,1%, дієприкметники / дієприслівники (8 одиниць або 3,4%), дієслова у кількості 4 одиниць або 1,7%, числівники у кількості 4 одиниць або 1,7% та складний прислівник, представлений у творі 1 лексичною одиницею (0,4%) знаходяться на периферії цієї підгрупи.

За формою з'єднання компонентів складні слова було розподілено залежно від наявності або відсутності з'єднувального елемента на повноскладні та неповноскладні. При цьому виявлено 55 одиниць (або 23,4%) *неповноскладних* композитів, безпосередні складові яких поєднані між собою за допомогою з'єднувальних елементів: -s -, -n -, -es-, -en-, -er-.

На підставі аналізу структурних особливостей дослідницького корпусу складних слів виокремлено способи перекладу складних іменників, складних прикметників, складних дієприкметників, складних дієслів, складних числівників та складного прислівника.

Доведено, що найпоширенішим способом перекладу німецьких складних слів дослідницького корпусу є переклад за допомогою аналога або наближений переклад, частка якого становить 74 відсотка. Німецькі складні слова відтворені українською як простими або складними словами, так і словосполученнями, а саме:

- простим словом (простим іменником, прикметником, дієсловом та дієприкметником) – 43,5 відсотків;
- складним словом – 2,6 відсотка;
- словосполученням за структурою:
 - прикметник + іменник – 25,4 відсотка,
 - іменник + іменник у родовому відмінку – 15,3 відсотка,
 - прийменниковою групою (іменник / прикметник + прийменник + іменник) – 7,2 відсотка,

- прислівник + іменник / прикметник / дієслово – 2,9 відсотка,
- дієприслівниковим / дієприкметниковим зворотом – 1,7 відсотка,
- іменник + займенник / дієприкметник – 1,4 відсотка.

Другу позицію займає граматична заміна слова однієї частини мови на слово іншої частини мови, частка якої складає 12,1 відсотка.

Наступними способами перекладу німецьких складних слів виявилися модуляція (4,5 відсотка), вилучення слова (3,2 відсотка), додавання слова (1,5 відсотка), описовий переклад (1,3 відсотка), калькування (1,1 відсотка).

Менш поширеними способами перекладу виявилися цілісне перетворення (0,9 відсотка), антономічний переклад (0,6 відсотка), генералізація (0,6 відсотка) та транскодування, частка якого складає 0,2 відсотка.

Здійснивши порівняльний аналіз способів перекладу, застосованих Євгеном Поповичем та Іваном Кошелівцем, ми дійшли висновків, що одне й теж саме складне слово можна перекладати різними способами, вибір яких залежить від загального контексту речення. Способи перекладу можуть як збігатися, так й різнитися, адже перекладацькі прийоми – це унікальне рішення перекладача та результат його творчої взаємодії з автором першотвору.

Безперечно, розглянуті нами способи перекладу складних слів не є вичерпним варіантом всіх можливих перекладацьких трансформацій, що застосовуються під час відтворення німецьких складних слів українською мовою у художньому тексті. Цей факт обумовлює необхідність їх подальшого вивчення.

Крім того, широке розповсюдження словоскладання та складних слів в сучасній англійській мові, що обумовлене спорідненістю німецької та англійської мов, їхньою належністю до західногерманської підгрупи германських мов надає перспективи майбутніх досліджень способів перекладу німецьких та англійських складних слів у тексті художнього твору в порівняльному аспекті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Башук Н.П. Складні іменники в німецькій мові та способи їх перекладу українською. / Матеріали IV Міжнародної конференції «Фаховий та художній переклад теорія, методологія, практика. // Київ : «Аграр Медиа Груп», 2011. – С. 1-3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/47324/1/%.PDF>
2. Білецька О.В. Способи перекладу складних слів з німецької мови на українську (на матеріалі роману Е.М.Ремарка «Три товариші» та двох його перекладів) / О.В.Білецька, Є.І. Пересада // Типологія мовних значень у діяхронічному та зіставному аспектах : збірник наукових праць / Донецький нац. ун-т, Факультет іноземних мов ; редкол.: Сенів М.Г., Мікіна О.Г., Вінтонів М.О.[та ін.]. – Вінниця, 2016. – Вип. 31/32. – С. 5-14.
3. Білоус О.М. Порівняльна лексикологія (курс лекцій німецькою мовою): Навчальний посібник: видання 2ге доопрацьоване та доповнене.– Кіровоград, РВВ КДПУ ім. Володимира Винниченка, 2013. – 244 с.
[Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://cusu.edu.ua/images/downloadfiles/inmov/posibniki/%D0%9B%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F_New.pdf
4. Гаврилова І. Лексико-граматичні особливості словотворення в сучасній німецькій мові / Ірина Гаврилова // Актуальні питання гуманітарних наук : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. – 2020. – Вип.31, т.1 – С. 285-289. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.apfn-journal.in.ua/archive/31_2020/part_1/44.pdf
5. Гаврилова І.М. Переклад безеквівалентної лексики (на матеріалі казок братів Грімм) / Гаврилова І.М., Атанасова О.А. // закарпатськи філологічні студії. – 2020. – Вип.14, т.2. – С. 96–102. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/14/part_2/20.pdf

6. Дружб'як С. Словоскладання у творенні сучасних німецьких економічних термінів/ Світлана Дружб'як // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології» – 2010. – № 676. – С.94-97. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://science.lpnu.ua/terminology/all-volumes-and-issues/visnik-no-676-2010/slovoskladannya-u-tvorenni-suchasnih-nimeckih>
7. Євгененко Д.А., Білоус О.М., Гуменюк О.О., Зеленко Т.Д., Кучинський Б.В., Білоус О.І., Артамоновська С.П. Практична граматики німецької мови . Навчальний посібник для студентів та учнів. – 2-е видання, виправлене та доповнене, – Вінниця: Нова Книга, 2004 р. – 400с.
8. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. – Вінниця, Нова книга, 2004. – 576 с.
9. Карпюк В. А. Класифікація способів словоскладання в сучасній німецькій мові. Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету, 14, 2016. – С.75–81. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://doi.org/10.31812/filstd.v14i0.207>
10. Кирпун О.Ф. Порівняльна типологія німецької і української мов (словотворення). / О.Ф. Кирпун // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. –2004. – Вип. 18. – С. 108-110. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://core.ac.uk/download/pdf/12082351.pdf>
11. Кожедуб Л.Г. Формування у майбутніх перекладачів навичок відтворення німецьких іменників-комполітів / Л.Г. Кожедуб // Вісник Київського Національного Лінгвістичного Університету: збірник наукових праць./ Київський національний лінгвістичний університет. – Київ, 2018. – С. 35-40. (Педагогіка та психологія; випуск 28).
12. Козловський В.В. Граматика німецької мови. Морфологія: навч. посіб. / В.В. Козловський. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2020. – 341 с.

13. Король С.В. Складні іменники в німецькій мові // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Філологія: науковий журнал щоквартальник. Острог: Видавництво НаУОА. 2020. Вип.10(78). С.124–127. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://journals.oa.edu.ua/Philology/article/view/2924>
14. Кульчицький В.І., Ткачук Я.Д. Поширені тенденції словотворення на сучасному етапі розвитку німецької мови / Закарпатські філологічні студії. Випуск 27. Том 2. – Видавничий дім «Гельветика», 2023. – С. 94-98 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/index.php/27-2-2023>
15. Лавриненко Г.Я. Слова-композиції в сучасних німецькій та українській мовах // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки / Волинський національний університет імені Лесі Українки. – Луцьк, 2008. – № 4: Філологічні науки. – С. 169-172.
16. Левицький В.В. Основи германістики / Левицький В.В. – Вінниця: Нова Книга, 2008. – 528 с.
17. Левицький В.В. Лексикологія німецької мови: посібник / В.В. Левицький. – Вінниця: Нова Книга, 2014. – 392 с.
18. Лепухова Н.І. Переклад німецьких аграрних термінів-композицій українською мовою / Наталія Лепухова// Актуальні питання гуманітарних наук: Міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. – 2020. – Вип.34, т.3 – С. 93–100. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.apfn-journal.in.ua/archive/34_2020/part_3/17.pdf
19. Лисенко Г.Л. Основи перекладу – міст між теорією і практикою (німецько-український напрям): підручник / Г.Л.Лисенко, І.М.Баклан, З.В.Чепурна. – Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2019. – 204 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/7fac0f13-6d22-4275-b9f7-32c86c499c3f/content>

20. Мамрак А.В. Вступ до теорії перекладу: навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 304 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
https://shron1.chtyvo.org.ua/Mamrak_Alla/Vstup_do_teorii_perekladu.pdf
21. Мироненко Т.С. Практичний курс перекладу з німецької мови. Навчальний посібник для студентів факультету перекладачів. К.: Видавничий центр КНЛУ, 2017. – 245 с.
22. Міщенко А.Л. Лінгвістика фахових мов та сучасна модель науково-технічного перекладу : монографія / Міщенко А.Л. – Вінниця.: Нова Книга, 2013. – 448 с.
23. Німецько-український, українсько-німецький словник / Укладачі: З.О. Басанець, В.Н. Бублик, О.В. Двухжилов та ін. За редакцією Е.І. Лисенко. – К.: Феміна, 1994. – 736 с.
24. Огуй О.Д. Лексикологія німецької мови. Lexikologie der deutschen Sprache: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – Вінниця: Нова Книга, 2003. – 416 с.
25. Оніщенко І., Яновець А. Композити в сучасній англійській мові як складова семантичної конденсації лексики / Оніщенко Ірина, Яновець Анжеліка// Нова педагогічна думка. 2020. №3 (103). – С.114-117. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://lib.lntu.edu.ua/sites/default/files/2021-01/226-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-653-1-10-20201217.pdf>
26. Рись Л.Ф. Особливості перекладу субстантивних композитів німецької мови / Л.Ф. Рись // Вісник Сумського державного університету. Серія Філологічні науки. – 2006. – 2, № 11. – с. 161–166.
[Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://tractatus.sumdu.edu.ua/Arhiv/2006-11-2/29.pdf>
27. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія. – Полтава: Довкілля-К, 2011. – 844 с.

28. Смоляр Н.П. Дієслівні композити в сучасній німецькій мові: структура, семантика, прагматика : дис. канд. філол. наук : спец. 10.02.04. «Германські мови» / Смоляр Наталія Петрівна; Волинський національний університет ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2009. – 354с.
29. Смоляр Н.П. Принципи класифікації дієслівних композитів у сучасній німецькій мові / Н.П.Смоляр // Наукові праці Кам'янець-Подільського університету імені Івана Огієнка.– Кам'янець-Подільський. 2011. – Випуск 26: філологічні науки. – С.310-313.[Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/1580/1/smolyar_komposit.pdf
30. Сулим В.Т. Практична граматики німецької мови: навч. посібник для студентів вищих навч. закладів / В.Т. Сулим, М.С.Смолій. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2010. – 304с.
31. Сулим В.Т. Граматики німецької мови для перекладачів = Deutsche grammatik für translatoeren : навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів / В.Т. Сулим, М.С.Смолій. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2013. – 352 с.
32. Глумачний словник української мови . [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://slovnyk.ua/>
33. Ходикіна І.В. Труднощі перекладу сучасної німецької мови. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/207/5758/12038-1?inline=1>
34. Шаранова Ю.В., Маслов Є.О. Перекладацькі трансформації в англо-українських перекладах у сфері інженерії / Ю.В. Шаранова, Є.О Маслов// Закарпатські філологічні студії: Наукове фахове видання Ужгородського національного університету. – 2023. – Вип.27, т.3 – С. 150–155. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/27/part_3/28.pdf
35. Blajievschi Raisa. Zusammensetzungen im Deutschunterricht.

- [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/19-26.pdf
36. Bussmann Hadumod. Routledge Dictionary of Language and Linguistics. London and New York, 2006. – 1304 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<https://u.pcloud.link/publink/show?code=XZBLzy0ZDpnVHAPTmWjCeCBIIa1tu7mX7rk>
37. Donalies Elke. Basiswissen. Deutsche Wortbildung / E. Donalies. – Tübingen; Basel: A. Francke, 2007. – 137 S.
38. Duden Die Grammatik. / Dudenverlag Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich – Band 4. – 2006.– 1344 с.
39. Elsen Hilke. Wortschatzanalyse / Hilke Elsen. – Tübingen; Basel: A. Francke, 2013. – 244 S.
40. Fleischer W. Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache / Fleischer W. – Leipzig, 1976. – 363 S.
41. Hinka B.I. Leksikologie des Deutschen. (Лексикологія німецької мови. Лекції та семінари. Навчальний посібник) / 3-тє вид., перероблене і доповнене. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2010. – 416 с.
42. Káňa Tomáš. Wortbildung: Umriss der Theorie mit Aufgaben und Übungen. Brno: Masarykova univerzita, 2012. – 70 S. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://is.muni.cz>
43. Kessel Katja, Reimann Sandra. Basiswissen Deutsche Gegenwartssprache. 2. Auflage A. Francke Verlag Tübingen und Basel. – 2008. – 280 S.
44. Kürschner Wilfried. Grammatisches Kompendium: Systematisches Verzeichnis grammatischer Grundbegriffe / W. Kürschner. – 6., aktualisierte Aufl. – Tübingen; Basel: A. Francke, 2008. – 302 S.
45. Paul H. Deutsche Grammatik – Band 5– Wortbildungslehre / H.Paul – Halle (Saale): VEB Max Niemeyer Verlag, 2. Auflage, 1955. – 142 S.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

46. Кафка, Франц Перетворення : вибрані оповідання / Франц Кафка ; пер. з нім. Івана Кошелівця. – К. : Знання, 2017. – 287 с.
47. Кафка Ф. Процес : Пер. з нім. / Передмова Д.В.Затонського. – Харків: Фоліо, 2006. – 351 с. – (Б-ка світ. Літ.).
48. Franz Kafka. Die Erzählungen. Herausgegeben von Roger Hermes. – Fischer Taschenbuch Verlag. – Frankfurt am Main. – 2014. – 592 S.
49. Das große Lausbubenbuch. Herausgegeben von Robert Schneider. – Tosa Verlag, Wien. – 272 S.

ZUSAMMENFASSUNG

Die vorliegende Studie befasst sich mit den strukturellen Merkmalen der zusammengesetzten Wörter der deutschen Sprache und den Möglichkeiten ihrer Übersetzung in die ukrainische Sprache am Beispiel von Franz Kafkas deutschsprachigem Werk *Die Verwandlung* und seinen zwei Übersetzungen ins Ukrainische. Das Hauptmerkmal einer jeden Sprache ist die ständige Weiterentwicklung, Verbesserung und Ergänzung ihres Wortschatzes, der die Entwicklung der Menschheit widerspiegelt. Eine der häufigsten Wortbildungsarten in der deutschen Sprache ist die Zusammensetzung oder die Komposition, bei der zwei oder mehr Wörter zu einer einzigen lexikalischen Einheit – einem Kompositum – zusammengelegt werden.

Die Aktualität der Studie ergibt sich aus der Notwendigkeit, bestimmte Muster der Übersetzung deutscher Komposita in die ukrainische Sprache festzustellen, aus der extremen Prävalenz der Zusammensetzung und ihres Ergebnisses – zusammengesetzter Wörter – in der gegenwärtigen Entwicklungsphase der deutschen Sprache sowie aus der Notwendigkeit, das Wissen im Bereich der deutschen Wortbildung zu vertiefen.

Das Ziel der Studie ist es, die strukturellen Merkmale von zusammengesetzten Wörtern in Franz Kafkas Erzählung *Die Verwandlung* zu identifizieren und herauszufinden, wie sie ins Ukrainische übersetzt werden können.

Um das gesetzte Ziel zu erreichen, sind die folgenden **Aufgaben** erforderlich:

- Überprüfung theoretischer Studien zum Problem der Wortbildung und der zusammengesetzten Wörter im modernen Deutsch durchzuführen und die Bedeutung dieser linguistischen Definitionen herauszufinden;
- die Gründe für die extreme Häufigkeit von zusammengesetzten Wörtern im Wortschatz der deutschen Gegenwartssprache aufzuzeigen;
- Analyse der Klassifizierung von zusammengesetzten Wörtern im Deutschen durchzuführen;
- ein Korpus von zusammengesetzten Wörtern in der Franz Kafkas Erzählung

Die Verwandlung zusammenzustellen;

- die spezifischen Schwierigkeiten bei der Übersetzung deutscher zusammengesetzter Wörter ins Ukrainische zu identifizieren;
- die strukturellen Merkmale dieser zusammengesetzten Wörter und ihrer Zugehörigkeit zu bestimmten Wortarten, das Vorhandensein von Fugenelementen und die Anzahl der Basen, aus denen sie gebildet werden, zu untersuchen;
- die Verwendung von Übersetzungstransformationen bei der Übersetzung von zusammengesetzten Wörtern zu analysieren;
- die Mittel zur Übersetzung von zusammengesetzten Wörtern aus dem Deutschen ins Ukrainische anhand der Erzählung „*Die Verwandlung*“ von Franz Kafka und ihrer zwei Übersetzungen zu identifizieren.

Der Gegenstand der Untersuchung sind zusammengesetzte Wörter (Komposita) aus der Erzählung „*Die Verwandlung*“ von Franz Kafka.

Gegenstand der Studie sind die Möglichkeiten der Übersetzung von zusammengesetzten Wörtern aus dem Deutschen ins Ukrainische.

Das Forschungsmaterial für die Studie sind deutsche zusammengesetzte Wörter, die mit der Methode des kontinuierlichen Samplings aus Franz Kafkas Erzählung „*Die Verwandlung*“ und seinen zwei Übersetzungen von Jewhen Popowitsch und Iwan Kosheliwets gesammelt wurden. Der Korpus der analysierten Einheiten umfasst 235 zusammengesetzte Wörter im Deutschen.

Zur Erreichung des Ziels und zur Lösung der Aufgaben wurden die folgenden **Forschungsmethoden** eingesetzt: Die Methode des kontinuierlichen Samplings, die Methode der quantitativen Analyse, die Komponenteanalysemethode, die Synthese, die deskriptive Methode, die vergleichende Methode.

Die wissenschaftliche Neuheit der Studie besteht darin, die Möglichkeiten der Übersetzung zusammengesetzter Wörter aus der deutschen Sprache in die ukrainische Sprache auf der Grundlage der Textanalyse eines literarischen Werkes zu ermitteln und zu klären. Die gewonnenen Ergebnisse sind ein gewisser Beitrag

zur Entwicklung der Sprachwissenschaft im Hinblick auf die Erarbeitung des Problems der Überwindung der Schwierigkeiten bei der Übersetzung deutscher Komposita ins Ukrainische.

Die praktische Bedeutung der Forschungsergebnisse liegt in der Möglichkeit ihrer Anwendung durch Fachleute in der Übersetzungstätigkeit sowie in ihrer Verwendung im Unterricht über praktische deutsche Grammatik, Lexikologie, deutsche Geschichte, Übersetzungstheorie und Übersetzungspraxis.

Die Arbeit besteht aus einer Einleitung, zwei Abschnitten mit jeweils einem Fazit, einem Fazit zum gesamten Werk, einem Literaturverzeichnis und einem Anhang in Form einer Tabelle.

Im ersten Kapitel werden theoretische Bestimmungen über den Prozess der Zusammensetzung und das zusammengesetzte Wort als dessen Ergebnis in der modernen Linguistik vorgestellt, die Begriffe „Zusammensetzung“ und „Kompositum“ gedeutet und die Gründe für die extreme Verbreitung von Komposita im Wortbildungssystem der modernen deutschen Sprache aufgezeigt, die Unterscheidungsmerkmale von Komposita und einfachen Wortgruppen und anderen Arten von nominalen Einheiten dargestellt, die Klassifizierung zusammengesetzter Wörter nach strukturalgenetischem, morphologischem Typ und Art der syntaktisch-semantischen Beziehung zwischen ihren Bestandteilen angegeben wird.

Das zweite Kapitel ist den Schwierigkeiten bei der Übersetzung deutscher zusammengesetzter Wörter ins Ukrainische und derer möglichen Überwindung gewidmet, untersucht die strukturellen Merkmale zusammengesetzter Wörter in dem Franz Kafkas Werk und findet heraus, wie zusammengesetzte Substantive, zusammengesetzte Adjektive, zusammengesetzte Verben, zusammengesetzte Zahlwörter, zusammengesetzte Partizipien und zusammengesetzte Adverbien aus der deutschen Sprache in die ukrainische Sprache übersetzt werden können, sowie eine vergleichende Analyse der Übersetzungsmethoden von Jewhen Popowytsch und Iwan Koscheliewetz.

In einem theoretischen Teil der Arbeit werden die Besonderheiten der Zusammensetzung und der zusammengesetzten Wörter auf der Grundlage der Analyse der Arbeiten von Sprachwissenschaftlern auf dem Gebiet der deutschen Wortbildung und Zusammensetzung erläutert. Es werden die Gründe für die Verbreitung von Komposita in der modernen deutschen Sprache aufgezeigt und ihre Klassifizierung aus verschiedenen Merkmalen vorgenommen.

Die Studie basiert auf dem Material der Komposita aus F. Kafkas Erzählung „Die Verwandlung“ und deren zwei Übersetzungen von Jewhen Popowytsch und Iwan Koscheliewetz. Der Korpus der Komposita umfasst 235 lexikalische Einheiten.

Der praktische Teil unserer Arbeit zeigt die Schwierigkeiten auf, die bei der Übersetzung deutscher zusammengesetzter Wörter ins Ukrainische auftreten, identifiziert die strukturellen Merkmale zusammengesetzter Wörter und erklärt, wie man sie ins Ukrainische übersetzt.

Es wird nachgewiesen, dass die häufigste Art der Übersetzung zusammengesetzter Wörter die Verwendung einer Analogiebildung ist und nämlich eines entsprechenden einfachen oder zusammengesetzten Wortes und Satzes. An zweiter Stelle steht der grammatikalische Wortartwechsel. Sinnentwicklung, Kompression, Addition, deskriptive Übersetzung und Lehnübersetzung waren weniger häufig. Ganzheitliche Transformation, antonymische Übersetzung, Generalisierung und Transkodierung waren die am wenigsten verbreiteten Methoden zur Übersetzung komplexer Wörter im Ausgangsmaterial.

Anhand der vergleichenden Analyse der von Jewhen Popowytsch und Iwan Koscheliewetz verwendeten Übersetzungsmethoden zeigt der Artikel, dass die Wahl der Methode zur Übersetzung eines Kompositums vom Kontext des Satzes und der individuellen Entscheidung des Übersetzers abhängt.

ДОДАТКИ

Додаток А

Корпус складних слів, вилучених методом суцільної вибірки з новели Франца Кафки «Die Verwandlung» та двох його перекладів:

Євгена Поповича «Перевтілення» та Івана Кошелівця «Перетворення»

№	Die Verwandlung	п. Івана Кошелівця	п. Євгена Поповича
1	die Abenddämmerung	вечірні сутінки	смерком
2	das Abendessen	вечеряли	вечеряли
3	das Abendschläfchen	вечірній сон	заснути, як щовечора
4	die Abfallkiste	скринька з відходами	ящик на покидьки
5	der Achtuhrzug	восьмигодинний потяг	восьмигодинний поїзд
6	allzukurze	дуже стисле	надто коротке
7	aneinandergedrängt	притиснувшись один до одного	
8	Arbeitserfolge Pl.	–	наслідки праці
9	arbeitsscheu	ледачі до праці	лінівці
10	die Aschenkiste	скринька з попелом	ящик на попіл
11	Atembeschwerden Pl.	напад браку віддиху	напад задухи
12	die Atemfreiheit	звільнити віддих	щоб легше було дихати
13	die Atemnot	задихатися	задихатися
14	der Augenblick	мить / хвилинка	мить / хвилинка
15	auseinandergepackte	розпакований	загорнуті кожен окремо
16	der Bahnhof	станція	–
17	Bankbeamte Pl.	службовці банку	банкові службовці
18	die Bankinstitute	банкові заклади	банки
19	das Bargeld	заробітки	гроші

20	begriffsstützig	тупоголовий	невторопний
21	Beinreihen Pl.	ряди ніжок	ряди лапок
22	die Berufsarbeit	праця	робота в крамниці
23	die Berufskrankheit	професійна хвороба	фахова хвороба
24	der Bettpfosten	спинка ліжка, бильця	бильця
25	der Bettrand	край ліжка	край ліжка
26	das Bewußtsein	усвідомила	усвідомивши
27	blödsinnig	божевільна	отупіти
28	der Bürgerschüler	учень середньої школи	учився в середній школі
29	der Damenfreund	приятель жінок	дамський підлесник
30	die Dienermütze	службовий кашкет	кашкет
31	die Dieneruniform	уніформа	мундир
32	das Dienstmädchen	покоївка	служниця
33	die Dienstzeit	час служби	–
34	das Donnerwetter	лайка	лятися
35	das Doppelkinn	розвинене підборіддя	подвійне підборіддя
36	die Drehbewegung	обертний рух	–
37	dreiviertel	три чверті	сорок п'ять хвилин
38	das Ehebett	ліжко	постіль
39	das Ehepaar	подружжя	подружжя
40	das Ehrenwort	слово честі	слово честі
41	der Eigensinn	впертість	впертість
42	Einrichtungsstücke Pl.	устаткування	все, що треба
43	einviertel	чверть	чверть
44	Entschuldigungsbriefe Pl.	вибачливі листи	пояснювальні листи
45	Erstickungsanfällen Pl.	задихаючись	задихаючись

46	Fahrpläne Pl.	розклад потягів	розклад поїздів
47	Familienmitglieder Pl.	члени родини	сім'я
48	die Familienpflicht	родинний обов'язок	закони родини
49	Familienschmuckstücke Pl.	родинні дорогоцінності	родинні коштовності
50	Feiertage Pl.	свята	свята
51	das Feingefühl	чутливість	чутливий
52	das Fensterblech	бляха підвіконня	бляха на підвіконні
53	die Fensterbrüstung	підвіконня	підвіконня
54	der Fensterflügel	подвійне вікно	стулки вікна
55	Fenstervorhänge Pl.	фіранки	завіси
56	der Fleischergeselle	помічник різника	різників помічник
57	freigelassen	довільно	покишені самі на себе
58	das Frühjahr	весна	весна
59	das Frühstück	сніданок	сніданок
60	das Frühstücksgeschirr	сніданковий посуд	посуд
61	frühzeitig	передчасне	вдосвіта
62	der Frühzug	ранковий потяг	вранішній поїзд
63	der Fünfuhrzug	п'ятигодинний потяг	п'ятигодинний
64	der Fußboden	підлога	підлога
65	das Füßestampfen	тупаючи ногами	тупаючи ногами
66	Fußspitzen Pl.	навшпиньки	навшпиньки
67	das Gasthaus	ресторан	готель
68	das Geldverdienen	заробити грошей	заробити
69	der Geschäftsdienner	посланець фірми	кур'єр
70	die Geschäftsreise	подорожував	подорожі
71	Geschäftsleute Pl.	ділові люди	комерсанти
72	die Gewalttat	насильство	силоміць

73	Gewissensbisse Pl.	закиди сумління	точить сумління
74	das Gleichgewicht	рівновага	рівновага
75	gleichgültig	–	байдуже
76	Goldknöpfe Pl.	золочені гудзики	позолочені гудзики
77	das Goldmonogramm	монограма	золота монограма
78	grauschwarz	–	темно-сірий
79	das Grußwort	слово привітання	слово
80	Handbewegungen Pl.	рухи руки	рука
81	der Handelsakademiker	студент торгівельної академії	студент комерційного училища
82	Haremsfrauen Pl.	жінки в гаремі	жінки в гаремі
83	der Hausknecht	слуга	двірник
84	die Hausmeisterin	жінка двірника	двірничка
85	das Heidengeld	дістає гроші даремно	скажені гроші
86	die Heimkehr	повертався	повертався додому
87	der Hinterkopf	шия	шия
88	der Holzdeckel	дерев'яна покришка	дерев'яна накривка
89	die Holztür	дерев'яні двері	дерев'яні двері
90	Hosentaschen Pl.	кишені	кишені штанів
91	Hotelzimmer Pl.	готельні кімнати	кімнатки по готелях
92	hundertmal	сотня разів	усоте
93	das Hutgeschäft	шапкарня	крамниця головних уборів
94	irrsinnig	ошалілий	божевільний
95	die Jahreszeit	сезон	пора / пора року
96	der Kälteschauer	холодний дроз	мороз
97	das Klebstoff	липкі	липкі
98	der Kleiderhaken	гак	вішалка

99	der Kleiderrechen	–	гачки
100	der Knochenbau	костиста будова	кошаві плечі
101	kopfschüttelnd	похитуючи головою	похитав головою
102	die Körpermasse	вся маса тіла	все тіло
103	das Krankenhaus	лікарня	лікарня
104	der Krankenkassenarzt	лікар від каси хворих	лікар з лікарняної каси
105	die Lackstiefel	лаковані чоботи	лаковані черевики
106	Laubsägearbeiten Pl.	вирізувати пилочкою щось у дереві	вирізувати щось лобзиком
107	die Lebensweise	спосіб життя	–
108	die Ledersofa	шкіряний тапчан	оббите шкірою крісло
109	der Lehrjunge	учень	учень
110	der Lehnstuhl	фотель	крісло
111	der Leichtsinn	легковажність	легковажність
112	das Leintuch	простирадло	простирадло
113	das Lieblingsgetränk	улюблений напій	улюблена їжа
114	der Livreerock	ліврея	пола мундира
115	Luftlöcher Pl.	дірки для вентиляції	дірки для повітря
116	die Mahlzeit	їжа	–
117	das Menschenzimmer	кімната	людська кімната
118	die Militärzeit	часи перебування у війську	часи військової служби
119	der Mistkäfer	гнойовий жук, гнойовик	кузька
120	das Mittagessen	обід	обідати
121	möbelerschütternd	від якого стрясаються меблі	від якого аж меблі дрижать
122	das Modengeschäft	магазин мод	крамниця мод

123	die Morgenarbeit	вранішня праця	ранкова робота
124	der Morgennebel	ранковий туман	густиий туман
125	Morgenstunden Pl.	ранкові години	години вранці
126	die Musterkollektion	набір зразків	зразки
127	das Nachtessen	вечеря	вечеря
128	das Nachthemd	нічна сорочка	нічна сорочка
129	das Nachtmahl	вечеря	вечеря
130	die Näharbeit	шиття	шиття
131	das Nebenzimmer	суміжна кімната / бічна кімната	кімната / сусідня кімната
132	nichtsahnende	нічого не підозріваючи	ні про що не здогадуючись
133	das Notenpult	пульт	пюпітр
134	Notenzeilen Pl.	нотні рядки	рядки нот
135	der Notfall	крайня потреба / крайній випадок	чорний день / крайній раз
136	der Oberkörper	верхня частина тіла	зверху
137	die Obstschale	овочева ваза	миска
138	ohnmachtsähnlich	непритомний	схожий на млість
139	der Ortswechsel	зміна місця	зрушить з місця
140	die Pelzboa	хутряне боа	хутряне боа
141	der Pelzhut	хутряна шапочка	хутряний капелюшок
142	der Pelzmuff	хутряна муфта	хутряна муфта
143	Quadratmeter Pl.	квадратові метри	квадратні метри
144	Redensarten Pl.	розмови	кликати
145	Regentropfen Pl.	дощові краплі	дощ
146	die Riesengröße	колосальні розміри	величезні
147	die Rückenlage	спина	спина
148	die Rückenlehne	спинка	спинка

149	das Rückwärtsgehen	рух назад	лізти задки
150	der Rückwärtslauf	втекти	позадкував
151	der Rundgang	обходив	обійшов навколо
152	die Scheitelfrisur	зачіска з проділом	проділ
153	der Schlafrock	шляфрок	халат
154	das Schlafzimmer	спальня	спальня
155	Schmeichelworte Pl.	улесливі слова	ласкаві слова
156	Schmutzstreifen Pl.	брудні смуги	брудні смуги
157	schreckenerregender	більш застрашливе	страшніша
158	die Schreckgestalt	жахливий вигляд	страхітливий вигляд
159	der Schreibtisch	письмовий стіл	письмовий стіл
160	der Schwerkranke	важко хвора людина	тяжко хворий
161	der Schwindelanfall	запаморочення	був знепритомнів
162	das Seitenblicken	поглядаючи боком	оглядаючись
163	die Seitentür	протилежні / бічні двері	інші двері
164	die Selbstüberwindung	зусилля	насилу
165	selbstverständlich	самозрозуміле	звичні
166	das Selbstvertrauen	самовпевненість	самовпевненість
167	Selbstvorwürfe Pl.	дорікання собі	докори сумління
168	Sonntage Pl.	неділі	–
169	die Speisekammer	їдальня	комора
170	Speiseüberreste Pl.	рештки їжі	недоїдки
171	Spaziergänge Pl.	прогулянки	прогулянки
172	der Starrsinn	затятість	впертість
173	staubbedeckt	запилений	обліплений курявою
174	ist stehengeblieben (stehenbleiben)	лишилося	залишилося
175	Stiefelsohlen Pl.	підшви	підшви на

			черевиках
176	das Stillschweigen	мовчки	навіть словом не перемовившись
177	der Stockbehälter	стояк	–
178	Straßenlampen Pl.	ліхтарі з вулиці	лампа з вітальні
179	die Straßenseite	потойбіч вулиці	бік вулиці
180	die Straußfeder	страусине перо	страусове перо
181	das Stubenmädchen	покоївка	покоївка
182	die Tageszeit	пора дня	пора
183	tausendmal	тисяча разів	тисяча разів
184	die Tierstimme	тваринний голос	нелюдський голос
185	das Treppenhaus	клітка сходів	–
186	Tuchwaren Pl.	сукно	сукно
187	der Türflügel	стулка дверей	стулка дверей / одвірок
188	die Türklinke	клямка	–
189	die Turmuhr	годинник на вежі	дзигарі на вежі
190	die Türöffnung	отвір дверей	двері
191	die Türspalte	щілина в дверях	шпарка в дверях
192	war übriggeblieben (übrigbleiben)	лишилося	залишилося
193	der Uniformrock	сурдуг уніформи	сурдуг
194	die Unterarm	лікті	лікті
195	der Unterleib	нижня частина тіла	нижня частина тіла
196	Vermögensverhältnisse Pl.	маєтковий стан	гроші
197	Vernunftgründen Pl.	розумні аргументи	розраляли
198	der Verwandten – und Bekanntenkreis	коло родичів і знайомих	родичі та знайомі

199	die Viertelstunde	чверть години	чверть години
200	viertelstundenlang	чверть години	чверть години
201	das Violinspiel	гра на скрипці	музика
202	der Volksschüler	учень народної школи	ходив до початкової школи
203	Vollbärte Pl.	бороди	широкі бороди
204	das Vormerkbuch	рахункова книга	реєстраційна книга
205	sich vorwärtsstieß (sich vorwärtsstoßen)	рвонувся вперед	закинув низ
206	die Vorzimmertür	двері передпокою	двері, що вели до передпокою
207	waren wachgeblieben (wachbleiben)	не спали	досі сиділи
208	wahrheitsgetreu	правдиво	як є
209	die Weckuhr	будильник	будильник
210	der Weihnachtsabend	Різдво	Святвечір
211	der Weinkrampf	конвульсійний плач	плач
212	das Weißbrot	білий хліб	білий хліб
213	die Wertheimkassa	потайна каса	сейфік
214	das Wohlbehagen	приємність	зручно
215	wohlbekannte	добре знайомі	добре знайомі
216	der Wohlstand	достаток	добробут
217	die Wohltat	ласка	ласка
218	die Wohnungstür	двері / вхідні двері / вхід до помешкання	сіні / сінешні двері
219	der Wohnungswechsel	зміна помешкання	переселення
220	das Wohnzimmer	вітальня	вітальня
221	die Wohnzimmertür	двері до вітальні	двері до вітальні
222	das Zartgefühl	делікатність	делікатність

223	der Zeigefinger	вказівний палець	палець
224	der Zeitpunkt	час	пора
225	die Zimmerdecke	стеля	стеля
226	Zimmerherren Pl.	квартиранти	пожилці
227	die Zimmermitte	середина кімнати	середина кімнати
228	die Zimmermöbel	меблі	меблі
229	Zischlaute Pl.	сичав	сичав
230	Zuganschlüsse Pl.	пересідання	пересадки
231	die Zugluft	протяг	протяг
232	der Zusammenbruch	банкрутство	банкрутство
233	das Zusammenleben	співжиття	жити разом
234	der Zusammensturz	вибух гніву	буря
235	die Zwischenzeit	ці роки	цей час